E hlabolotswe e bile e tsamaelana le CAPS

Kereiti 3

Bokgoni ho tsa Bophelo ka SESOTHO

Buka ya 2
Kotara ya 3&4

Lebitso:

Phaposi:

ISBN 978-1-4315-0291-2

Rainbow WORKBOOKS

LIFE SKILLS IN SESOTHO
GRADE 3 – BOOK 2
TERMS 3 & 4
ISBN 978-1-4315-0291-2

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

10th Edition

Workbooks available in this series:

- *Grade R (in all official Languages);*
- *Literacy/Home Language Grades 1 to 6 (in all 11 official Languages);*
- *Mathematics Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages);*
- *Mathematics Grades 4 to 9 (in Afrikaans and English);*
- *Life Skills Grades 1 to 3 (in all 11 official Languages); and*
- *Grades 1 to 6 English First Additional Language.*

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Gr3-SES-LS-B2_Cover.indd 1 2019/06/30 10:30:45

Lenaneo

Kotara ya 3		Leqephe
33	Tulo tse kotsi tseo ho bapallwang ho tsona	2
34	Ho bapalla dibakeng tse kotsi	4
35	Tshebediso ya ditekesi le diterene ka polokeho	6
	Matshwao a re eletsang ka kotsi	7
36	Tshilafatso: Ke eng?	8
37	Mefuta e fapaneng ya tshilafatso	10
38	Ditlamorao tsa tshilafalo	12
	Tse ding ka tshilafalo	13
39	Ka moo batho ba phetseng ka teng kgale kgale	14
40	Tsela eo batho ba phetseng ka yona kgale kgale	16
41	Na ho ne ho le monate ho ba ngwana ka nako tse fetileng?	18
42	Disebediswa	20
43	Tse ding ka tsela eo dintho di neng di etswa ka teng kgale	22
44	Ho lefella dintho	24
45	Lefatshe kamoo le leng kateng sepak-apakeng	26
	Dipolanete le tsohle tsa tsamaiso ya tsona	27
46	Dinaledi	28
	Thelesekoupu	29
47	Ho nka leeto Sepakapakeng	30
	Satalite	31
48	Matsatsi a kgethehileng	32

Kotara ya 4		Leqephe
49	Dimela – tseo re di fumanang ho tsona	34
50	Dimela – ho tloha ho lehlaka la tswekere ho ya ho tswekere	36
51	Lefatshe – seo le re nehang sona	38
52	Lefatshe – ho tloha ho letsopa ho ya ho setena	40
53	Dikoduwa le seo re ka se etsang: Dikgohola	42
54	Mollo	44
55	Lehadima	46
56	Difefo le meya e matla	48
57	Tshisinyeho ya lefatshe	50
58	Diphoofolo tse re thusang	52
59	Diphoofolo tse re nehang dijo le diaparo: dinotshi	54
60	Diphoofolo tse re fang dijo le diaparo: dikgoho	56
61	Diphoofolo tse re fang dijo le diaparo: dikgomo	58
62	Diphoofolo tse re fang dijo le diaparo: dinku	60
63	Diphoofolo tse re sebeletsang: dintja	62
64	Diphoofolo tse re sebeletsang: ditonki	64

Mofumahadi Angie Motshekga, letona la Lafapha la Thuto ya Motheo.

Mong. Enver Surty, Motlatsi wa Letona la Thuto ya Motheo.

Dibuka tsena tsa tshebetso di etseditswe bana ba Afrika Borwa tlasa boetapele ba Letona la Thuto ya Motheo, Mof. Angie Motshekga, mmoho le Motlatsa Letona la Thuto ya Motheo, Mong. Enver Surty.

Dibuka tsa tshebetso tsa Rainbow di bopa karolo ya Lefapha la Thuto ya Motheo, ya thuso e reretsweng ho netefatsa tshebetso ya baithuti ba Afrika borwa dikereiting tse qalang tse tsheletseng. Jwaleka e nngwe ya dintlha tsa bohlokwa tsa Moralo wa Tshebetso ya Mmuso, projeke ena e etsahetse ka tshehetso ya letlole la Polokelo la Setjhaba. Sena se entse hore Lefapha le etse dibuka tsena tsa tshebetso ka dipuo tsohle tsa semmuso, ntle le tefello ya letho.

Re tshepa hore, matitjhere a tla fumana dibuka tsa tshebetso di le bohlokwa mosebetsing wa bona wa letsatsi le letsatsi, le ho etsa bonnete ba hore baithuti ba bona ba etsa kharikhulamo yohle. Re nkile boikarabelo ba ho tataisa titjhere mosebetsing ka enngwe le enngwe ya mesebetsi, ka ho kenyelletsa motshwao a bontshang hore na seo barutwana ba tshwanelang ho se etsa ke sefe.

Re a kgolwa hore bana ba tla natefelwa ke ho sebetsa ka buka ena ha ba ntse ba hola le ho ithuta, le hore wena titjhere, o tla natefelwa mmoho le bana.

Re le lakalletsa katleho ho sebediseng dibuka tsena tsa tshebetso.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

ISBN 978-1-4315-0291-2

© Department of Basic Education
Tenth edition 2020

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

This book may not be sold.

Kereiti 3

Bokgoni ho tsa Bophelo ka SESOTHO

Buka ya 2

Buka ena ke ya:

Tulo tse kotsi tseo ho bapallwang ho tsona

Ha re ngoleng

O ikutlwa o amohelehile ebile o bolokehile dibakeng tse kang tlelase ya heno. Tsena ke dibaka tseo o tshwanetseng ho ikutlwa kamehla hore o ka kgutlela ho tsona. Ha ho ya tshwanetseng ho o utlwisa bohloko kapa ho o hlahisa kotsi mono.

Tulo e bolokehileng ho setjhaba ke moo mang kapa mang a ikutlwang a amohelehile ho yona. Ha ho motho ya tla o utlwiswa bohloko kapa ho o ntsha kotsi moo.

"Polokeho ya Setjhaba" ho hlalosa hore e mong le e mong o na le tokelo ya polokeho tulong tse buletsweng batho bohle jwaloka ditereneng, ditekesing le mabopong a lewatle.

Ha re bueng **Sheba ditshwantsho tsena ebe o bua le motswalle wa hao ka tsona.**

Bua le motswalle wa hao ka hore hobaneng ho le kotsi ho bapalla tulong tse sa bolokehang.

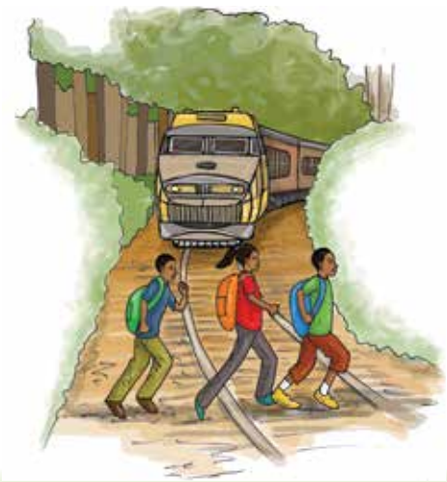

SES LS Gr3 B2_inside.indd 2 2019/10/20 21:27:36

Letsatsi: .....

Ngwana ya ka lehlakoreng le letona setshwantshong se seng le se seng o tshwanela ho etsa qeto. Ba thuse ho tlatsa puo ya bona ka hara dibudulwana.

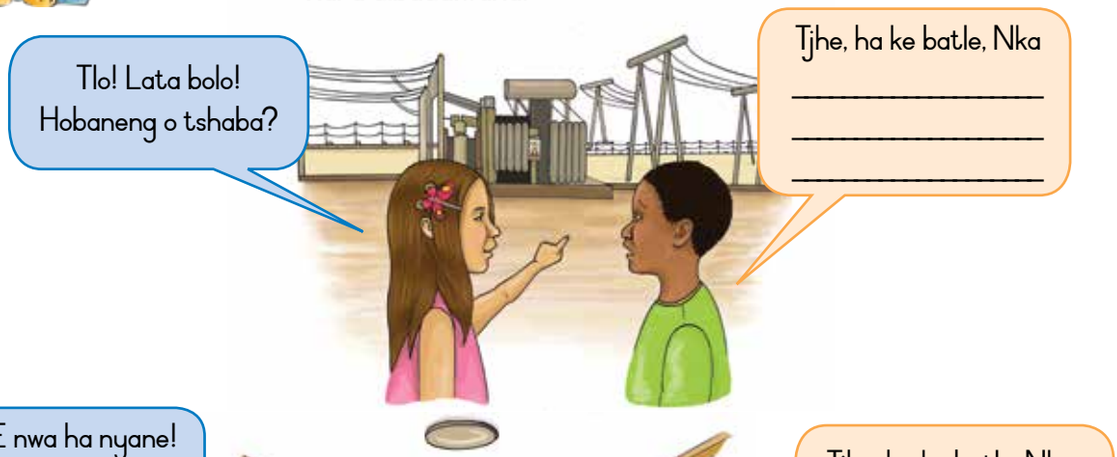

Buang ka phaposing ka dipotso tsena:

- Ke dintho dife tse kotsi tse fumanwang di lahletswe thotobolong ya matlakala?
- Hobaneng bana ba rata ho bapala dithakong tsa matlo a kgale?
- Ke maphelo a bomang a kotsing ha bana ba bapala mmileng o sephethephethe?
- Ke matshwao afe a re lemosang hore re se bapalle moo ho nang le seporo sa terene?
- Dikotsi tsa dintho tse metsi tse kang parafini ke dife?

Kgetha setshwantsho se le seng leqepheng la 2 hape ebe o ngola dikarabo tsa dipotso tsena.

- Setshwantsho se o bolellang?

_____

- O tseba jwang hore ho kotsi ho bapalla moo?

_____

SES LS Gr3 B2_inside.indd 3 2019/10/20 21:27:40

Ho bapalla dibakeng tse kotsi

Ha re ngoleng

Sheba ditshwantsho. Jwale kgetha e le nngwe ya polelo O e bapise le setshwantsho se nepahetseng ka ho, e ngole ka tlasa setshwantsho se seng le se seng.

Parafini e ka qhoma ya etsa malakabe ka hara letsoho la motho.

Bana ba ka nna ba bolawa ke ho nwa tjhefo.

Bana ba ka nna ba shwa hobane ba sa kgone ho hema.

Ngwana a ka tjhoukwa ke motlakase.

O se leke wa sebedisa motlakase o le pela metsi.

Metsi a belang le setimi di ka tjhesa ngwana.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

SES LS Gr3 B2_inside.indd 4 2019/10/20 21:27:42

Letsatsi: .....

Ha re etseng

Etsa setshwantsho sa hao le metswalle ya hao le bapala le bolokehile phakeng, le ka bapala kang? Mohlala, nahana, kamoo le ka bapalang moswinking ka teng. Pele sebedisa pene ya koki kapa pensele ho etsa mmapa wa setshwantsho sa hao. Jwale o ka se kgabisa ka mmala o sebedisa pastele kapa dikerayone.

Ha re ikwetliseng

Futhumalang: Sisinya ditho tse fapaneng tsa mmele wa hao ka nako e le nngwe.Mohlala, bidikoloha ka nako e le nngwe ka matsoho a hao le diqholo kapa mahetla le maqaqailana.

Hlakiso: Ema o tsepame

- Tsamaya ka ditsetsekwane e be o tsamaya ka direthe.
- Kgasa ka matsoho le mangwele.
- Tsitlella o tsamaya o lebile pele le morao hodima ropo e fatshe. Leka seo o tutubetse.
- Ema ka matsoho, ka hlooho, mme o tlole.

Pholang: Otlolla matsoho butle.

Ha ho kgoneha, bapala ka mmino o kgutsitseng.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 5 2019/10/20 21:27:42

Tshebediso ya ditekesi le diterene ka polokeho

Ha re etseng

Nomora ditshwantsho ho latela ka moo diketsahalo di etsahetseng kateng ka Vusi ho bontsha tatelano e nepahetseng.

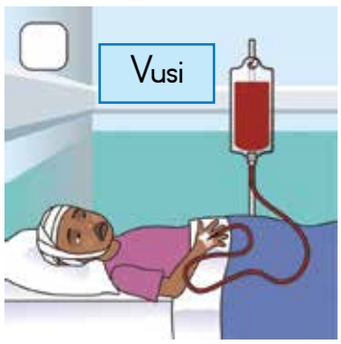

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho tsa Vusi hape, bua le motswalle wa hao ka tsona

- E bile phoso ya mang hore kotsi e etsahale?
- Ke eng eo Vusi le mme wa hae ba ka beng ba e entse?

Ha re bueng

Tadima ditshwantsho tse latelang mme o bue le motswalle wa hao ka tsona. Ke eng seo batho bana ba se etsang se fosahetseng?

Ha re ngoleng

Ngola sehlohwana bakeng sa setshwantsho ka seng o bolela hore ke sefe seo bao bapalami bana ba sa tshwanelang ho se etsa.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 6 2019/10/20 21:27:45

Letsatsi: .....

Matshwao a re eletsang ka kotsi

Ha re baleng

Matshwao a tsela le a seporo a etseditswe polokeho ya rona.

Matshwao a mang a thusa ho re pholosa. A re hlokomedisa kotsi.

Motshwao a temoso a tseleng hangata a potapotilwe ke mola o mokgubedu.

Matshwao a mang a re bolella hore re itshware jwang sephethephetheng kapa a re neha tlhahisoleseding.

Ha re etseng

Ho lahlela dintho ka ntle ho terene e tsamayang ho ntsha batho kotsi kapa diphoofolo ha terene e feta. Rala letshwao le eletsang batho hore ba se lahle dintho ka fensetere ya terere.

Ha re etseng

Sheba ditshwantsho tsena. Jwale seha matshwao, a ka morao ho buka, a kgomaretse ditshwantshong tse nepahetseng.

Bontsha titjhere wa hao ha o qetile.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 7 2019/10/20 21:27:48

Tshilafatso: Ke eng?

Ha re bueng

Sheba setshwantsho mme le buisane ka sona le motswalle wa hao. Na ho na le ntho e nngwe setshwantshong eo o kileng wa e bona pele? Ke dintho dife tse setshwantshong tse shebahalang di sa loka kapa di fosahetse? Ke hobaneng di fosahetse?

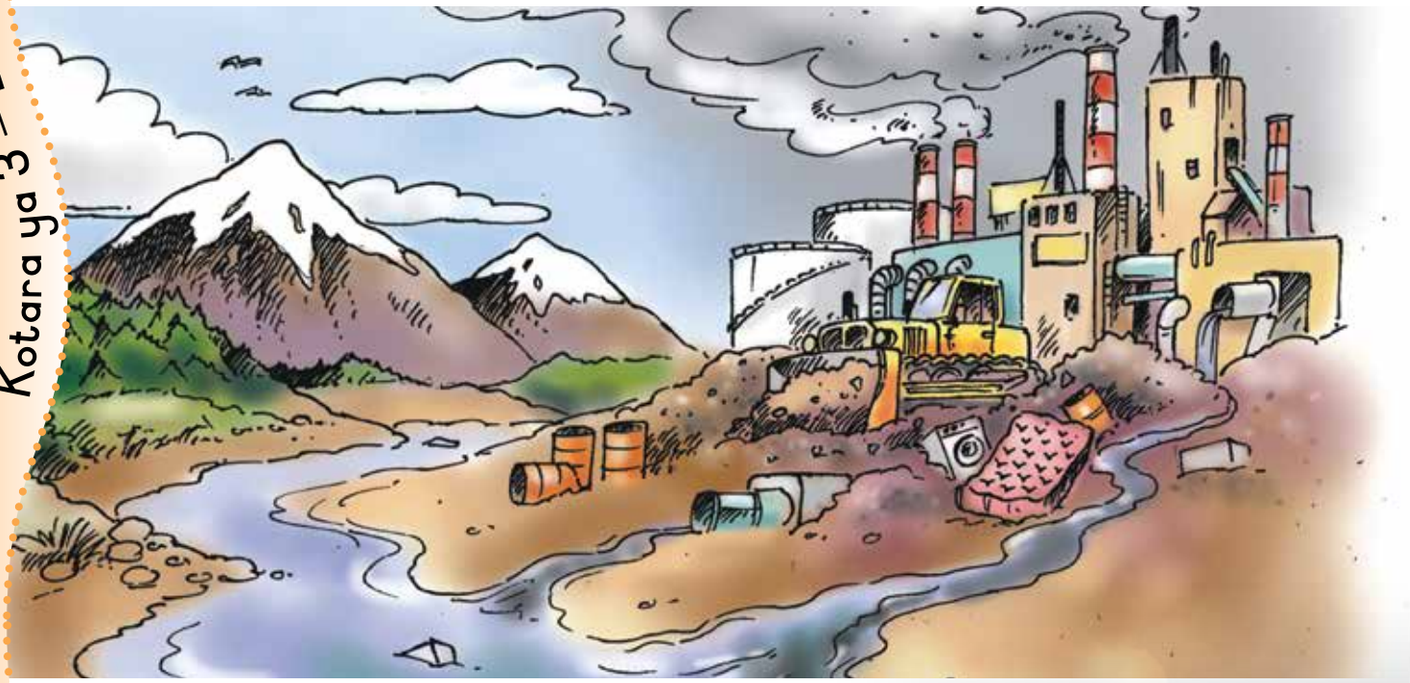

Ha re baleng

Tshilafatso ke eng?

Tshilafatso eo re e etsang e mpe ho rona, ebile e mpe le ho diphoofolo le dimela tse ding. Re a kula, mme tse ding tse dintho di emisa ho hola mme di ka nna tsa shwa. Hape tshilafatso e etsa tikoloho ya rona e be mpe haholo. Tshilafatso e etsahala ha re silafatsa lefatshe la rona. Ha re silafatsa moya wa lefatshe, metsi le mobu re etsa tshilafatso ho tsona. Moya o fokang, metsi, moya le letsatsi tsohle di thusa ho hlwekisa tshilafatso. Empa ha tshilafatso e le ngata haholo, lefatshe jwale le hloleha ho itlhwekisa.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 8 2019/10/20 21:27:50

Letsatsi: .....

Ha re etseng **Sebetsang ka dihlotshwana tsa bohlano.**

Sehlotshwana ka seng. Ditho tse nne tsa sehlopha se seng le se seng ha re etsa mohlala wa tshilafatso mabaleng a sekolo. Setho sa bohlano se tshwanela ho boloka rekoto ya ntho e nngwe le e nngwe eo se e fumanang. Sehlotshwaneng ka seng, ditho tse nne di tshwanela ho fumana mehlala ya tshilafalo. Setho se le seng se ngola pehelo tafoleng ka ho etsa letshwao (✓) ka ntho e nngwe le e nngwe eo le e fumanang.

Ha le qetile mosebetsi titjhere o tla etsa kakaretso ya seo le se fumaneng. Mabala a sekolo sa lona a bolokehile jwang?

Hopola ho hlapa matsoho ha o qeta.

Ha re ngoleng **Ngola dintho tse 5 tseo o di fumaneng lebaleng la dipapadi e le matlakala.**

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Etsa letshwao la (✓) pela ntho e nngwe le e nngwe e lahluweng e ka etswang botjha mme ya sebediswa hape. Etsa sefapano (✗) pela dintho tse lahlilweng ho tse lenaneng e ka ntshang diphoofolo kotsi.

Ha re bueng Etsa dihlopha tsa 7.

Le tlilo bapala dikarolo tse fapaneng: lefatshe, metsi, mobu, moya, semela, le phoofolo ekasitana le motho.

Dibapadi tsa pele di tshwanela ho bolella batho hore tshilafatso e etsang ho bona.Batho ba tshwanela ho araba sebapadi se seng le se seng. Mmoho le tshwanela ho etsa qeto ya hore ho ka etswa jwang ka mathata ana.

Haeba o ikutlwa o na le boitshepo bo itseng karolong eo o e bapalang, o ka bolella sehlopha sohle.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 9 2019/10/20 21:27:53

Mefuta e fapaneng ya tshilafatso

Ha re baleng

Tshilafatso ya moya

Ha re silafatsa moya, re o etsa o be le tjhefo. Re silafatsa moya ka ho besa mashala, dizili, peterole, gase le patsi haholo. Mosi o tswang dinthong tsena o tletse dikgase tse kotsi, mme bongata bo leba hodimo moyeng.

Dikoloi, diintaseteri le dibeso tse beswang matlong ke tsona sesosa sa tshilafalo ya moya Cape Town.

Mosi o tswang dinthong tsena o na le dikgase tse ngata tse sa bolokehang, tseo tsohle di yang hodimo moyeng.

Hona ho etsahala ha re besa mashala a mangata, peterole, kgase le patsi le dikgomo di eketsa moya o sa lokang! Difate di thusa ho hlwekisa kgase e kotsi moyeng mme di fana ka oksijini moyeng. Haeba re rema difate tse ngata, kgase e kotsi e dula e le teng moyeng mme oksijini e ba nyane. Difate di thusa ho tlosa kgase e tletseng tjhefo moyeng di tlise oksijini e hlwekileng moyeng.

Moya oo re o hemang o fana ka mafu a matshwafo le a qoqotho. Ho na le dibaka tse ding lefatsheng moo batho ba tshwanelang ho itshireletsa ka dimaseke difahlehong tsa bona ha ba tswela ka ntle, hobane moya oo ba o hemang o silafetse.

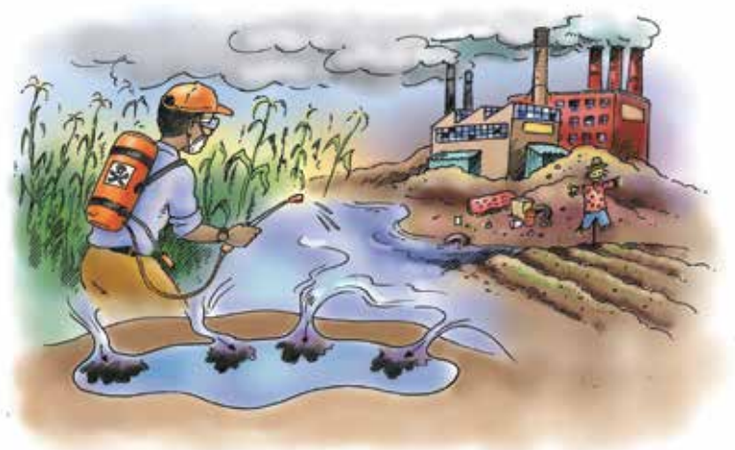

Tshilafalo ya moya e bolaya leiyara e bolokang bophelo lefatsheng ho mahlasedi a mabe a letsatsi. Esiti e ngata moyeng e hlahang difaboriking e ka baka pula ya esiti, e bolayang dimela le ho senya meaho.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 10 2019/10/20 21:27:54

Letsatsi: .....

Tshilafatso ya mobu

Tshilafatso ya mobu e etsahala ha ho na le dikhemikhale tse ngata tse kotsi mobung. Tshilafatso ya mobu e ka bakwa ke ditshila tse hlahang difeketiring le dimaeneng. Dikgwerekgwere tse hlahang malapeng, dikolong, dipetleleng le diofising e katelwa fatshe ka tlasa lefatshe. E silafatsa mobu. Tshilafatso ya mobu e ka etsa metsi a be le tjhefo, mme tjhefo ena e fetela dijong tseo batho le diphoofolo di jang.

Tshilafatso ya metsi

Tshilafatso ya metsi e etsahala ha metsi a ka tlasa lefatshe le metsi a ka hodimo dinokeng, matsheng le matamong hore a be le tjhefo. Hona ho etsahala ha faboriki e pompa metsi a ditshila nokeng e hlwekileng. Metsi a silafetseng a ka etsa batho ba kule haholo le ho bolaya ditlhapi le diphoofolo tse ding. Dimela tse haufi le metsi le tsona di ka shwa.

Tshilafatso ya lerata!

Tshilafatso ya lerata e ka bakwa ke makoloi a maholo jwalo ka diteraka, makoloi a letsang dihutara le ditekesi, metjhini ya difeketeri, mmino o hodimo, le disebediswa, tsa tshebetso dikonterakeng tse sebediswang ha ho hahwa kapa ho lokiswa ditsela. Modumo o hodimo o ka etsa hore motho a lahlehelwe ke kutlo, kapa a kwalehe ditsebe.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 11 2019/10/20 21:27:58

Ditlamorao tsa tshilafalo

Ha re bueng

Sheba setshwantsho sena mme o buisane le motswalle wa hao ka sona.

Ha re ngoleng

Batho bana le diphoofolo ba ka reng ka tshilafalo? Qetella polelo pudulwaneng ka nngwe ya puo ka tlaase.

"Tshilafalo e mpe hobane …"

Jwale fumana hulahupa o bapale ka yona. Ha re tsweleng pele

Wena le motswalle wa hao le tla nehana sebaka ho feta hulahupu, pele ka maoto ebe le e feta ka matsoho.

Tshwara hulahupu ka mokgwa o tsepameng ha motswalle wa hao a kgasa ho tswa ho yona. Nehanang sebaka. Hape sekamisa hupu ho etsa ho be thata ho kgasa o feta tlasa yona.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 12 2019/10/20 21:28:02

Letsatsi: .....

Tse ding ka tshilafalo

Ha re etseng

Pele o shebile tshilafalo mabaleng a sekolo sa hao. Ha o sa thonake dilahlwa, etsa jwalo hona jwale. Titjhere ya hao o tla o fa mokotlana le ditlelafo tsa polaseteki ho sirelletsa matsoho a hao.

Sebedisa dibopeho tsa giometeri mme o bope moedi wa phousetara.

Buisana le motswalle wa hao ka melawana ya ditshwantsho tsa phousetara ya hao:

- phapano
- kabelo
- kgatello
- botsitso

SES LS Gr3 B2_inside.indd 13 2019/10/20 21:28:03

Ka moo batho ba phetseng ka teng kgale kgale

Ha re bueng

Dintho tseo re di etsang le ka moo re di etsang kateng di fetoha le nako.
Sheba ditshwantsho tsena.

Buisana le motswalle wa hao hore ke dintho dife tse fetohileng. Nahana ka mefuta ya mesebetsi eo batho bana ba e etsang setshwantshong sa pele, le hore ba sebetsa kae le hore ba apare diaparo tse jwang. O ka sheba mofuta wa mosebetsi o entsweng ke batho bana, moo ba sebeditseng le hore ba apere diaparo tse jwang. Ba ne ba sebetsa bohole bo bokae le malapa a bona? O nahana ba jele dijo tse jwang? Ba ne ba ya jwang mesebetsing? Jwale tadima setshwantsho se ka letsohong le letshehadi mme o bue ka dintho di le ding. Metjhini e sebediswang e fetohile? Ebang ho jwalo, jwang?

Ha re baleng

Batho ba kgalekgale ba ne ba dula haufi le ntho tseo ba di hlokang, mohlala, dijo le metsi. Kajeno re hloka dintho tse tshwanang, empa thekinoloji, e tlisa dijo, metsi le motlakase ho rona moo re e hlokang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 14 2019/10/20 21:28:07

Letsatsi: .....

Ha re ngoleng

Ona ke molanako o tla o sebedisa ha o ntse o ithuta haholo ka moo batho ba kgalekgale ba neng ba phela ka teng. Ngola letsatsi leo o hlahileng ka lona le lebitso la hao nakomoleng.

Dilemo tse 15 000 tse fetileng:
Lefatshe le ile la eba teng

Dilemo tse miliyone tse 2,5 tse fetileng:
Dibopua tsa pele tse neng di tshwana le batho.

Dilemo tse 100 000 tse fetileng:
Batho ba pele

Dilemo tse fetileng tse 40 000:
MaSan

1814
Terene ya phofodi

1652
Makgowa a Yuropa a fihla Afrika Borwa

1200
Mapungubwe a qala Limpopo

1876
Qapo ya fonofono ya pele ya sejwalejwale

1879
Mabone a motlokase

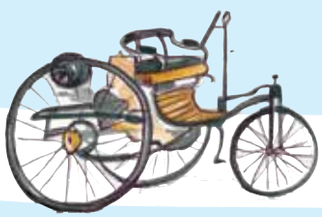

1885
Moetso wa pele wa motokara.

1895
Sealemoya sa pele

1903
Sefofane sa pele

1994
Nelson Mandela e ba moporesidente wa rona

1975
Ho qala ha dikhumputa

1973
Selefounu ya pele

1969
Motho wa pele kgweding

20__ __
Letsatsi la hao la tswalo

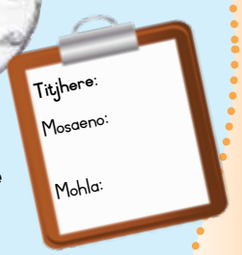

SES LS Gr3 B2_inside.indd 15 2019/10/20 21:28:11

40 Tsela eo batho ba phetseng ka yona kgale kgale

Ha re ngoleng

Jwale tlatsa mabitso le matsatsi a tswalo a batswadi ba hao le bontatemoholo le bonkgono sefateng sa ba lelapa.

Titjhere ya hao e tla o laela ho buisana le ditho tsa lelapa le batho ba baholo ka lapeng, kapa o tla mema baahi ba setjhaba ho ba memela phaposing ya sekolo. Ke dipotso dife tseo o batlang ho ba botsa tsona mabapi le maphelo a bona?

Lebitso la ntatemoholo: _____

Letsatsi la tswalo: _____

Lebitso la ntate: _____

Letsatsi la tswalo: _____

Lebitso la nkgono: _____

Letsatsi la tswalo: _____

Lebitso la ntatemoholo: _____

Letsatsi la tswalo: _____

Lebitso la mme: _____

Letsatsi la tswalo: _____

Lebitso la nkgono: _____

Letsatsi la tswalo: _____

Lebitso la ka: _____

Letsatsi la tswalo: _____

Botsa batswadi ba hao dipotso tse 5 ka baholoholo ba hao. Sebedisa mantswe a latelang dipotsong tsa hao: Neng, kae, eng, hobaneng le jwang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 16 2019/10/20 21:28:15

Letsatsi: .....

Ha re baleng

Ha titjhere ya hao a sa meme motho e mong phaposing ya hao, le ka sebedisa pale ya Mong Johannes Maart.

Barutwana ba sekolo sa Karoo toropong ya Graaff-Reinet ba memme Mong Johannes Maart ho bua le bona. Pale ya hae ke ena:

Ke hlahile ka 7 Phupu 1922 polasing e bitswang Gannaslaagte mane Karoo. Ntate e ne e le mosebetsi polasing ha mme yena a ne a sebetsa ntlong ya polasing. Labohlano le leng le le leng re ne re fumana nama ho tswa ho rapolasi, eo re neng re e pheha mafelong a beke. Re ne re hloka mekgwa ya ho e boloka e bata. Kahoo hangata re ne re qeta dibeke ntle ho nama.Makgetlo a mmalwa re ne re na le nama e lekaneng ho ka etsa dihwapa, haholo ha rapolasi a thuntse kudu kapa tshepe. Hangata re ne re ja poone e le phoofo kapa ka dinawa tse omisitsweng – re ne re e bitsa umngqusho. Ka nako tse ding ntate o ne a fumana ditlheferetsi tsa folouru tse neng di hlaha lebanteng le silang mane Jansenville. Ka mamello e kgolo mme o tla pheha bohobe ka pitsa e boima hodima mashala hoba re ne re se na setofo.

Kapa o ne a etsa thatohatsi ya ka:
Diroosterkoek kapa Griddle cakes.
Re ne re di ja ka lero la torokofeiye.
Dipompong tsa rona e ne e le boroku bo tswang difateng tsa maoka.

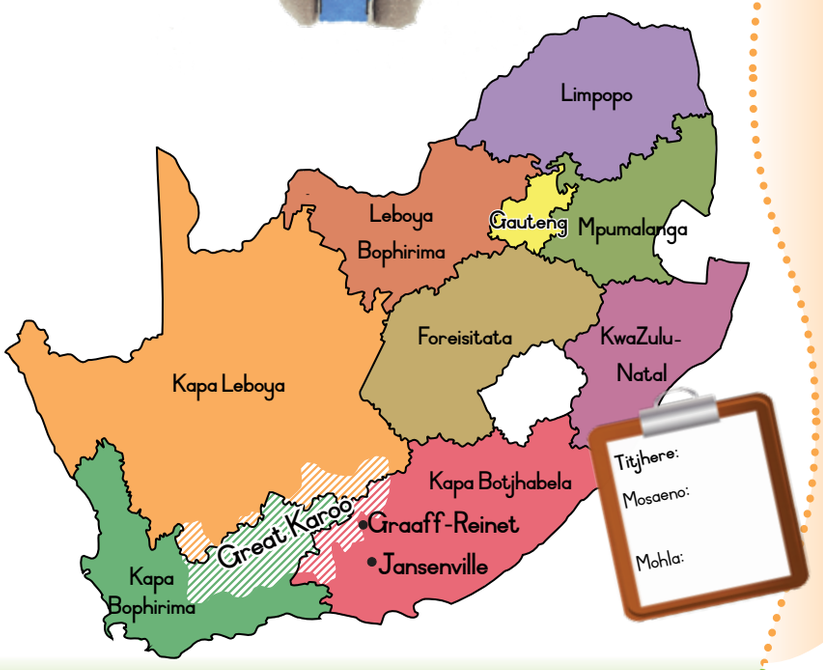

SES LS Gr3 B2_inside.indd 17 2019/10/20 21:28:20

Na ho ne ho le monate ho ba ngwana ka nako tse fetileng?

Ha re ngoleng

Sheba e nngwe le e nngwe ya dintho ditshwantshong mme o bolele hore di wela nakong ena kapa nakong e fetileng. Jwale tlotsa ka mmala lebokose la setshwantsho sa "Fetileng" leo o nahanang hore le bontsha dintho tse nepahetseng tsa nako e fetileng. Ngola "Jwale"(nako ya kajeno) kapa "kgale" (nako e fetileng) ka tlasa setshwantsho se seng le se seng. Jwale tlotsa mmala lebokoseng la tsa "Kgale" la setshwantsho se bontshang ntho e hohelang ya tsa kgale. Sebedisa mmala oo o o ratang.

Ha re etseng

Taaka setshwantsho sa foreime.

Dintlha tsa titjhere
Ho na le mekgwa e mengata eo re ka bolokang dintho tsa kgale tsa bohlokwa ka yona. E nngwe ke ho foreima ditshwantsho tsa kgale.

O tla hloka:

- Dikhateboto tse pedi tse khalarueng.
- Pente e tenya ya mebala e fapaneng.
- Dintho tse fapaneng tse seng di sebedisitswe bakeng sa ho etsa dipaterone, mohlala, toloki ya kgareng, sekwahelwana sa lepolanka, lesiba le dikwahelwana tse fapaneng tsa dibotlolo kapa diporopo.

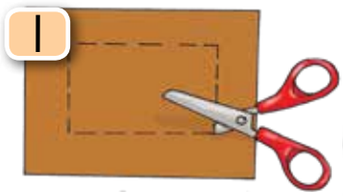

1. Seha sekwere kapa kgutlonnetsepa khatebotong ho etsa foreimi ya setshwantsho.

2. Penta lehlakore le ka tlase la ntho eo o batlang ho e sebedisa ho etsa paterone ya hao.

3. Kgabisa paterone ya hao ka ho hatella lehlakore le pentuweng hodima ntho e hodima khateboto.

4. Ha foreimi e se e omme, kenya setshwantsho sa nkgono wa hao kapa sa ntatemoholo wa hao mme o fane ka sona ho mme wa hao kapa ho ntate wa hao e le mpho.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 18 2019/10/20 21:28:25

Letsatsi: .....

Ha re baleng

Mong Maart o tjhaketse sekolo letsatsi la bobedi. O tswetse pele ka pale ya hae:

"Ha re a ka ra kgona ho bona batho ba bangata. Ntate wa ka le mme ba ne ba sebetsa haholo dihora tse telele. Ka diSontaha re ne re tjhakela metswalle ya rona mapolasing a mang. Ka nako e nngwe re ne re ya ka kariki.

Re ne re rata hona hobane re ne re bapala le metswalle ya rona.

Re ne re rata ho bapala ka masapo, letsopa, dipitsa tsa peo tse entsweng ka sefate sa meutlwa le majwe letamong le haufi kapa nokeng. Kgaitsedi ya ka le metswalle ya hae ba ne ba rata ho etsa dipopo ka letsopa.

Ke qadile ho ba le dieta ha ke le dilemo di 12. Ntate wa ka o di entse ka letlalo la kgomo. Ho ne ho se monate ho hlomolla meutlwa maotong kapa ho hatsela menwana ya maoto mariha hoseng.

Ha re bueng

Buisana le motswalle ka hore o nahana hore bana ba ne ba na le bophelo bo monate mehleng ya kgale.

Na bo ne bo le molemo ho feta ba mehleng ya kajeno? Bolela hore hobaneng. Nahana ka disebediswa tseo re nang le tsona mehleng ena, tse etsang hore ho be bonolo ho etsa dintho tse itseng ka potlako ho feta mehleng ya kgale.

Ha re itsitsinye
Kwetlisa tse latelng, ka bonngwe kapa bobedi.

- Ho ema ka matsoho
- Ho ema ka hlooho
- Ho thethehela pele le morao
- Koloi ya lebidi

SES LS Gr3 B2_inside.indd 19 2019/10/20 21:28:29

Disebediswa

Ha re etseng

Sheba ditshwantsho tse ka lehlakoreng le letshehadi la disebediswa tse neng di sebediswa mehleng ya kgale. Kholomong e ka lehlakoreng le letona, taaka kapa o sehe o mamaretse ditshwantsho tsa disebediswa tseo re di sebedisang mehleng ya kajeno.

Ha re bueng

A

Ntlo ya dilemo tse 300 tse fetileng.

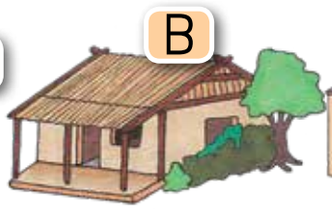

B

Ntlo ya dilemo tse 200 tse fetileng.

C

Ntlo e ka bang bokgale ba dilemo tse 150

D

Ntlo ya sejwale jwale

Ntlo ena e fetohile jwang ha dilemo di ntse di feta?
E fetohile jwang?
Ho ne ho sebediswa disebediswa tse jwang ho haha matlo ana?
Ke dintho dife tseo o ka di fumanang ka hara ntlo ya D tse neng di le siyo ka hara ntlo ya A?

SES LS Gr3 B2_inside.indd 20 2019/10/20 21:28:34

Letsatsi: .....

Ha re etseng

O ithutile hore matlo a fetohile jwang le ho ntlafala nakong ya dilemo tse fetileng. Afrika Borwa, a mang a matlo a kgabisitwe hantle, jwaleka matlo a batho ba maNdebele. Ba tsebahala haholo ka mebala le boqapi ba ho kgabisa mabota. Etsa e ka o e mong wa lelapa la maNdebele, le hore o na le boikarabelo ba ho kgabisa mabota lelapeng la hao.

O tla hloka:

- pampiri e mebala
- enfelopo e tshweu
- sekere
- dikerayone
- sekgomaretsi

1. Seha monyako le difensetere enfelopong, jwaloka ha ho bontshitswe ka mohlala.
2. Phutholla o bule lemeno ho etsa marulelo.
3. Jwale sebedisa dipaterone tse fapaneng, dibopeho le mela hammoho le mebala e kganyang ho kgabisa ntlo ya hao ya enfelopo.
4. Kopa titjhere ya hao ho hlalosa hore ke hobaneng ho le bohlokwa ho sebedisa dibopeho tsa jeometeri le dipaterone.
5. Manamisa ntlo ya hao hodima pampiri e nang le mebala.
6. Sebedisa ditshwantsho tseo o di fumanang makasineng ho kgabisa boitshetleho ba setshwantsho.

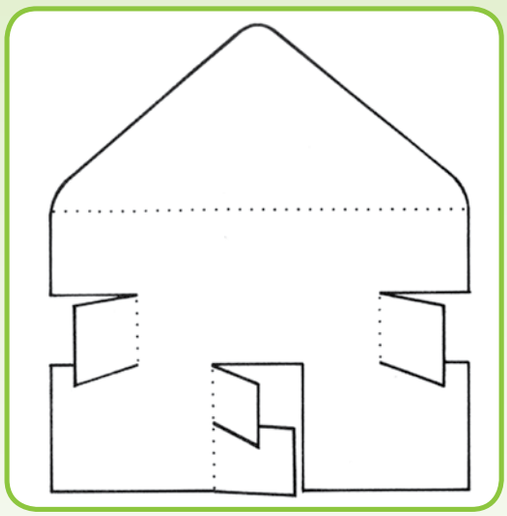

Ha re tsweleng pele

Etsa eka o ntse o sakga patsi eo o tla haha ntlo ka yona. Sututsa le ho hula ka letsoho la hao le letona, jwale sebetsa ka letsoho le letshehadi.

- Ema pela motswalle wa hao. Tshwara sephaka sa letsoho le letshehadi ka letsoho le letona. Wena le motswalle wa hao etsang e ka le kakasa mokotla o boima wa poone ka ho inamela ka lehlakoreng le letshehadi. Jwale inamelang ka lehlakoreng le letona.
- Etsang e ka ho na le sefate. Phahamisetsa letsoho la hao ka hodimo ho hloho ya hao. Etsa feisi mme o etse e ka ho na le lero la mamina a sefate (kgoomo) hodima kutu ya sefate.
- Motswalle wa hao o tshwanela ho leka ho hula kgoomo ha wena o ntse o tshwaretse hodimo.
- Etsa e ka o baesekele: robala ka mokokotlo hodima motswalle wa hao. Koba mangwele mme o behe maoto a hao ho maoto a motswalle wa hao. Qala ho nwaetsa baesekele ka maoto a hao.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 21 2019/10/20 21:28:39

Tse ding ka tsela eo dintho di neng di etswa ka teng kgale

Ha re baleng

Lena ke letsatsi la boraro Mong Maart a tjhakela sekolo. O na le ditaba tse ngata ho re bolella:

"Re ne re na le leifo polasing. Re ne re le sebedisetsa ho etsa le ho lokisa disebediswa tse robehileng. Re ne re etsa dieta tsa pere tsa tshepe le mabidi a kariki.

"Ha ke le dilemo tse ka bang 10, re ile ra ba le komello e kgolo, ka hoo ra hloka dijo tse lekaneng. Re ile ra thaba ha pula e ena.

Ha re etseng

Etsa lanterene ya kgale.

O tla hloka:

- Leqephe le lesweu la kgutlonne
- Pente e metsi ya mabala e fapaneng.
- Borashe ba ho penta
- Rula, pensele le sekere
- Sekgomaretsi

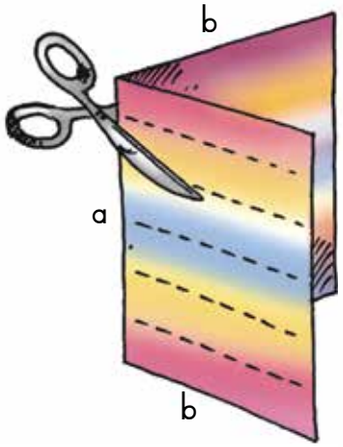

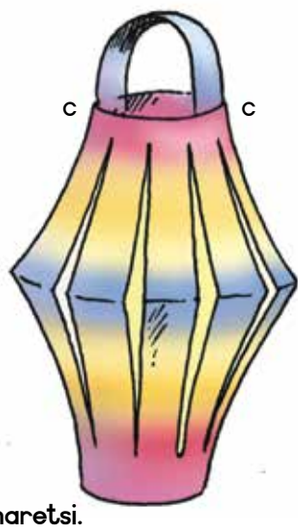

1. Kgabisa pampiri ya hao ka mebala e fapaneng.
2. Mena pampiri e be halofo.
3. Etsa mela pampiring ebe disentimitara tse 3.
4. Seha meleng, empa o se sehe ho ya qetellong.
5. Mena pampiri mme o kopanye mahlakore a mabedi mmoho ka sekgomaretsi.
6. Sebedisa sekotwana sa pampiri ho etsa mohwele ka hodimo.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 22 2019/10/20 21:28:42

Letsatsi: .....

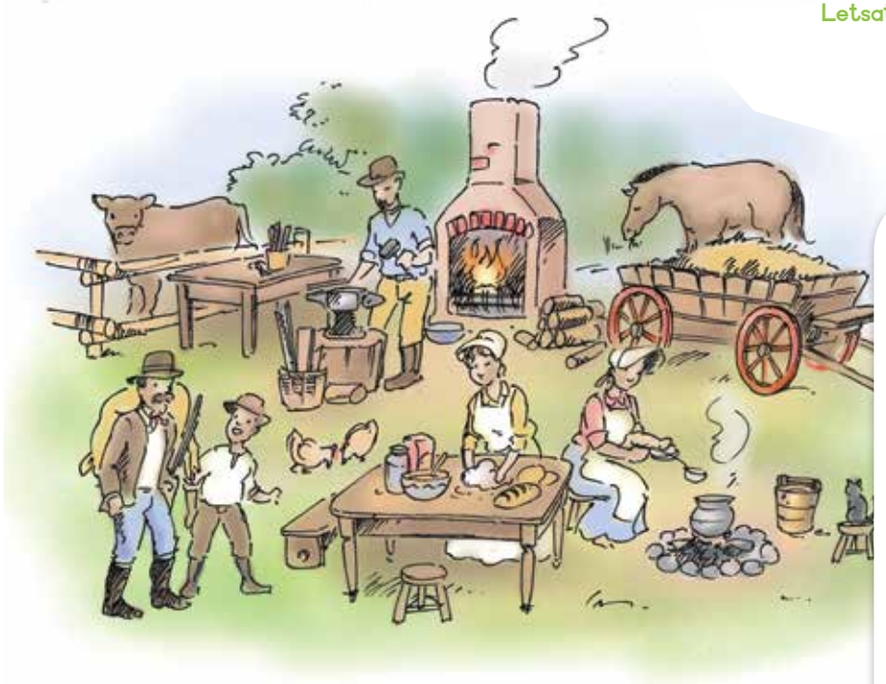

Ha re bueng

Sheba setshwantsho sena se bontshang bophelo ba mapolasing dilemong tse 200 tse fetileng. Buisana le motswalle ka hore o kgahlwa ke eng. Sheba, mohlala, diaparo, disebediswa le mefuta ya dipalangwang. Ka morao ho moo bolella titjhere le sehlopha sohle tseo le buisaneng ka tsona le motswalle wa hao.

Ha re ngoleng

Bapisa mohlodi wa kganya le setshwantsho se nepahetseng. Jwale ngola lebitso la mohlodi wa kganya ka tlasa setshwantsho. Kgetha mantsweng ana:

totjhe | tleloupu | kerese | lebone la hlohong

1

2

3

4

SES LS Gr3 B2_inside.indd 23 2019/10/20 21:28:50

Ho lefella dintho

Ha re ngoleng

Batho ba ne ba lefella jwang dintho tseo ba di hlokang? Sebedisa le le leng la mantswe ana ho qetella pale ya tjhelete e ka tlase. Re nehelane ka ditlhaku tse qalang tsa mantswe ho o thusa.

Tjhelete, ya tshepe	gauta,	tjhentjhisanang,	matlalo a diphoofolo	tjhelete ya pampiri
lefella	kwae,	dijo,	silivera,	difaha

Kgalekgale haholo, batho ba ne ba sa sebedise t_____ le tjhelete ya pampiri ho l_____ dintho. Ka nako eo, ba ne ba t_____ e le tsela ya ho fapanya diphahlo. Ha motho a ne a e na le k_____ e ngata, empa a hloka d_____ o ne a batla e mong eo a tla tjhentjhisanang le yena ka kwae yena a mo fe dijo. Dintho tse kang s_____, letswai, d_____, dikgomo le kwae di ne di tjhentjhisanwa. Ka mora nako e itseng batho ba qala ho sebedisa g_____ le s_____ ho lefella diphahlo. Ka mora nako, karolwana ya metale ya sebediswa ho etsa d_____. Kajeno, re sebedisa_____ kapa_____ kapa dikarete tsa sekoloto ho lefa diphahlo.

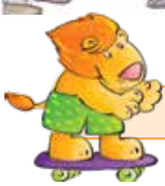

Ha re tswelleng pele

- Beha hulahupu fatshe kapa o etse sedikadikwe lehlabatheng.
- Ha titjhere ya hao e re tlola, tlola ka hara sedikadikwe ka maoto a mabedi.
- Ha titjhere ya hao e re tlola, tlolela ka ntle ho sedikadikwe ka leoto le le leng.
- Bapala sekotjhe.
- Sebedisa tjhoko ho etsa sedikadikwe le dikgutlonne fatshe.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 24 2019/10/20 21:28:53

Letsatsi:.....

Ha re baleng

Mong Maart a qetelletse pale ya hae tjena ka tsatsi la hae la ho qetela la ho tjhakela barutwana.

"Jwaloka ha ke se ke phomotse ke phela bophelo bo kgutsitseng mona toropong ya Graaff-Reinet, nka nahana morao ka bophelo bo thata empa bo monate. Ke lebala matsatsi a thata.

Dintho tse ngata di fetohile – ho na le motlakase wa Eskom, batho bohle ba na le diselefounu, ntlo ya kgale ya polasi e hahuwe botjha e se e ka ke ntlo ya toropo. Empa ntho tse ngata di sa le jwalo:

Manku a shebahala a tshwana le a kgale, mantsiboya a mang le a mang mosebeletsi o mong le o mong o ntse a rwala lebese ho tswa polokelong ya lebese ho ya kitjhining. Diphiri le diphoofolo tse hlaha di sa bolaya dinku le hona jwale.

Ha re bueng

Jwalo ka sehlopa, buang ka dintho tse fetohileng. Jwale buang ka dintho tseo le nahanang hore di dutse di le jwalo dilemo tse ngata.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 25 2019/10/20 21:28:57

45

Lefatshe kamoo le leng kateng sepakapakeng

Ha re baleng

Lefatshe leo re phelang ho lona le tshwana le bolo e kgolo kapa le na le sebopeho se tjhitja. Re bitsa sebaka se le potapotileng hore ke tlholeho. Ke feela ka nako ya dilemo tse 500 re kgonneng ho sheba lefatshe e le sebaka. Sheba setshwantsho sa lefatshe ka lehlakoreng le letona. O ka bona naha, lewatle le maru. Buisana le motswalle wa hao ka dikarolo tsa setshwantsho se bontshang naha, ke dikarolo dife tse bontshang lewatle le lehlakore le bontshang maru.

Pono e ntle ya lefatshe, lehae la rona ho tloha hodimo sepakapakeng.

Ha re etseng

Mmapeng tereisa bokantle ba dikarolo tsa lefatshe tseo o ka di bonang setshwantshong. Sebedisa mebala e fapaneng dikarolong tse fapaneng.

Ngola mabitso a dikarolo tseo tsa lefatshe:

_____

_____

_____

Ha re baleng

Lefatshe le potapotilwe ke lera la moya. Sena re se bitsa ka hore ke atemosefere. Na o ka bona sena setshwantshong?

SES LS Gr3 B2_inside.indd 26 2019/10/20 21:29:02

Letsatsi: .....

Dipolanete le tsohle tsa tsamaiso ya tsona

Atemosefere ya lefatshe ke lera le potapotileng lefatshe le nang le botenya ba 120 km. Ha eba o tsamaya ho feta dikhilomitha tse fetang 120 ho tloha botlaseng ba lefatshe, o se o le sebakeng se ka ntle. Mona ke moo re fumanang dipolanete tse ding tse bapileng le lefatshe:dipolanete tse kang dinaledi. Atemosefere ya lefatshe ke lera le potapotileng lefatshe le nang le botenya ba 120 km. Haeba o tsamaya ho feta dikhilomitha tse fetang 120 ho tloha botlaseng ba lefatshe, o se o le sebakeng se ka ntle. Mona ke moo re fumanang dipolanete tse ding tse bapileng le lefatshe: dipolanete tse kang dinaledi

Ka ntle ho sepakapaka ha ho motsheare - ke bosiu feela. Bua sena le motswalle wa hao hobaneng ho le jwalo.

Baahisane ba haufi le rona ebile ba le haufi le letsatsi le mahlahana a lona:

Kgwedi: Bolo e shweleng ya lejwe, e batang, le lerole le potolohang lefatshe. E nyane ho lefatshe ha ne (4).

Letsatsi: Bolo ya kgase e tjhesang haholoholo. Botebong ka hare ho letsatsi ho tjhesa haholo hoo dikgase di "qhibidihang" hammoho. Mokgwa wa ho qhibidiha o re neha kganya, motjheso le matla lefatsheng. Letsatsi le lona ke naledi.

Meteors: Tsena ke dikarolo tsa lefika. Ha di otla sepakapaka sa rona, di tjhesa haholo. Sena se baka mola o kganyang marung bosiu. Re di bitsa dinaledi tse "thunyang". Ha di otla hodima lefatshe re di bitsa " dimetioraetse".

Dipolanete: Ho na le dipolanete tse 8 re kenyeletsa le lefatshe.

Dikhometse ke dikgepho tsa leqhwa le gase tse tsamayang ka didiko tse kgolo hara tsamaiso ya dipolanete. Letsatsi ke naledi mme le mahareng a tsamaiso ya dipolanete ya rona. Di atamela letsatsi kgafetsa. ORBIT (SEDIKO) ho potoloha.

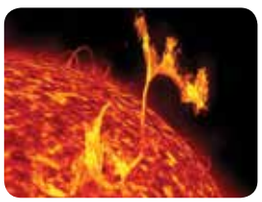
Letsatsi

Dipolanete

Kgwedi

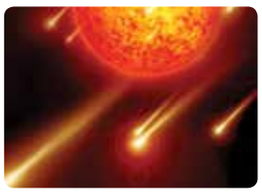
Meteors

Dikhometse

SES LS Gr3 B2_inside.indd 27 2019/10/20 21:29:07

Dinaledi

Ha re ngoleng

Lefatshe la rona le na le dipolanete tse ngata tse mabapi le lona tse laolang tlhaho. O se o ithutile hanyane ka dipolanete tse bapileng le lefatshe. Ke efe eo o batlang hore o ka ithuta haholwanyane ka yona? Ngola kgetho ya hao ka tlase mona. Fana ka mabaka a mabedi hobaneng o kgethile yona.

Kgetho ya ka: _____

Mabaka a ka a mabedi: _____

_____

_____

Ha re baleng

Ha re feta dipolanete tse nyane re siya Letsatsi le Mahlahana a lona. Jwale re bohareng ba bokantle ba sepakapaka: Mona re fumana tse latelang.

Dinaledi: dibolo tse tjhesang haholo tsa kgase, jwaleka letsatsi, empa hole, hole haholo ho rona. Ho na le dibilione hodima dibilione tsa dinaledi – re keke ra kgona ho di bala ka nepo. Dinaledi di tla ka boholo bo bongata bo fapaneng – Letsatsi la rona le na le boholo bo bohareng ba naledi.

Re bitsa taolo ya tlhaho hore ke tlholeho. Tlholeho ke ntho e nngwe le e nngwe eo re e fumanang lefatsheng, mme re tseba feela hanyenyane ka yona. Na o nahana hore ho na le dibaka tse ding jwalo ka lefatshe la rona ho dintho tsa tlholeho, moo ho nang le bophelo?

Ha re etseng
- Mamela pina ya Afrika Borwa eo titjhere ya hao e tla e bapala
- Mmoho le sehlopha sa hao bona tsela eo le ka binang pina eo.
- Sehlopheng sa heno, sebetsa tsela ya ho ngola " pina ya naletsana" mme le e binele tlelase.

Ha re bapaleng
- Titjhere wa lona o tla arola tlelase ya lona dihlopha tse pedi. Bapalng bolo e nnyane (mini-soccer).

SES LS Gr3 B2_inside.indd 28 2019/10/20 21:29:08

Letsatsi:.....

Thelesekoupu

Ha re etseng

Etsa mosebetsi ona hae nakong ya mantsiboya ha ho se na maru hodimo. Sebedisa mmapa ona wa naledi mme o leke ho fumana sehlopha sa dinaledi. Etsa letshwao la (✓) hodima mmapa wa naledi ka tlase pela dinaledi kaofela tseo o kgonang ho di bona.

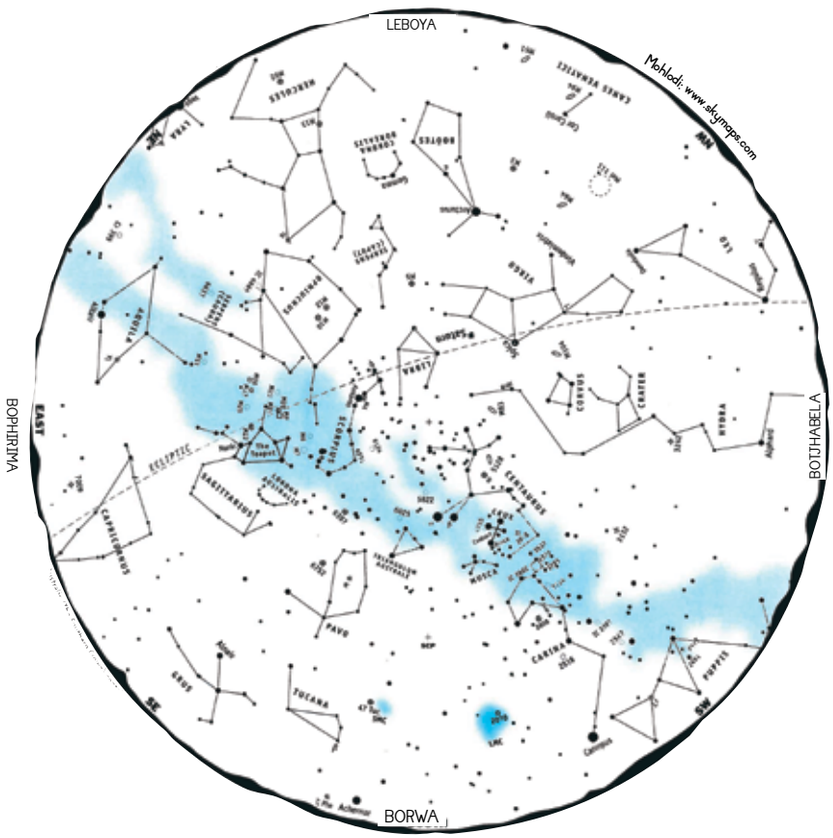

Ha re bueng

Batho ba ithutang ka tsa lefatshe le tsohle tse ho lona ba bitswa diaseteronomase. Ba sebedisa dithelesekhoupu ho ithuta ka dinaledi. Dilemong tse tlang, thelesekhoupu e kgolo ka ho fetisisa e tla ahwa haufi le Carnarvon, Kapa Leboya. Kajeno re na le dithelesekhoupu hole sebakeng tse ka re romellang ditshwantsho tsa dikarolo tsa tlholeho tseo re ke keng ra di bona lefatsheng. Mohlala ke thelesekhoupu ya Hubble, e re romellang ditshwantsho tse ntle ho tswa sebakeng. Afrika Borwa e haha thelesekhoupu ya yona e kgolo pele Sutherland ho la Kapa Leboya.

Kgwedi jwaloka ha e bonwa ka thelesekoupu

SES LS Gr3 B2_inside.indd 29 2019/10/20 21:29:10

47

Ho nka leeto Sepakapakeng

Batho bana kaofela e bile dipulamadiboho tsa leeto sepakapakeng.

Morashiya, Yuri Gagarin, e ne e le motho wa pele wa ho potoloha lefatshe ka sefofasebakeng (12 Mmesa 1961).

Neil Armstrong ho tswa ho la USA e bile motho wa pele wa ho ema hodima kgwedi ka la (20 Phupjane 1969).

Mark Shuttleworth e bile mo Afrika Borwa wa pele ho potoloha lefatshe (Mmesa 2002).

Christa McAuliffe e bile titjhere ya pele ho ba mofofa sebakeng, empa a shwa ha bohloko ha koloi ya sepakapaka , Challenger, e qhoma e tjha (28 Pherekgong 1986).

Na o ne o tseba? Mandla Maseko wa Soshanguve, Gauteng e tla ba moAfrika Borwa wa pele wa motho e motsho ho etela sepakapakeng ka sehwana sa Lynx Mark II ka 2015.

Bua le motswalle ka polanete eo o ratang ho e tjhakela.

O ka fihla jwang polaneteng eo?

Ke mang kapa eng eo o ka ratang ho tsamaya le yona?

O ka rata ho tjhakela polanete nako a kae?

SES LS Gr3 B2_inside.indd 30 2019/10/20 21:29:13

Letsatsi: .....

Sathalaete

Ha re baleng

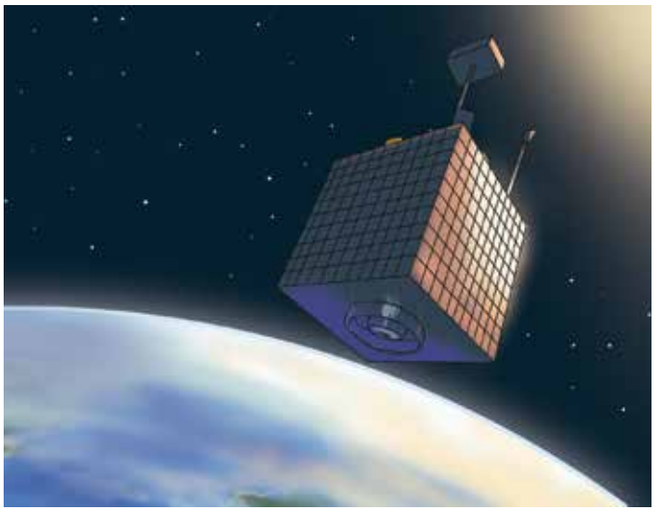

Na o ne o tseba hore kgwedi e potoloha lefatshe? Ntho e tsamayang ho potoloha ntho e nngwe e bitswa hore ke sathalaete, ka hoo he, kgwedi ke sathalaete ya lefatshe.

Tsela ya sathalaete e bitswa orbit. Ho na le disathalaete tse ngata tsa maiketsetso tse rometsweng ke batho ho orbit ho potoloha lefatshe. Sathalaete ya pele ya maiketsetso e ile ya ba teng sebakeng ka selemo sa 1957. Thelesekhoupu ya Hubble ke e nngwe ya disathalaete tsena. Yunibesithi ya Stellenbosch e ile ya sibolla sathalaete ya pele ya Afrika Borwa, SunSat. E ile ya ananelwa le ho kenngwa tshebetsong ka kgwedi ya Hlakola selemong sa 1999. Ho na le mefuta e mengata e fapaneng ya disathalaete. Tse ding tsa tsona di fumana ditaba sebakeng, tse ding tsa disathalaete e ka ba tsa boemo ba lehodimo ha tse ding tsona e le disathalate tsa kgokahanyo tse romelang ditshwantsho le ditaba ho tswa karolong e nngwe ya lefatshe ho ya ho e nngwe. Sathalaete e kgolo ke ya Seteishene sa Sebaka sa Matjhaba, moo ho etswang dipatlisiso tsa boemo bo hodimo.

Ha re bueng

Wena le motswalle wa hao, buisanang ka dipotso tsena. Ka mora moo le ka bolella sehlopha sohle hore le nahanneng.

- Makoloi a mangata a na le mokgwa wa sathalaete o thibelang batho ho di utswa. Mokgwa ona o sebetsa jwang?
- Ha o nahana boramapolasi ba ka fumanang disathalaeteng?
- Na o ka nahana ka ditshebediso tse ding tse ntjha tsa disathelaete?

Ha re itsitsinye
Titjhere ya hao e tla o ruta ho bapalaVolibolo le Katse-le-tweba.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 31 2019/10/20 21:29:15

Matsatsi a kgethehileng

Ha re baleng

Tse ding tsa ditumelo tsena di ketekwa ka matsatsi a fapaneng selemo le selemo. Fumana hore na di tla etsahala neng selemong sena mme o tlatse matsatsi sebakeng seo o se nehilweng.

Matitjhere a hlokomele hore:
Meketjana e na le matsatsi a bohlokwa a wela tlasa kotara ya boraro. Le tshwanela ho sebedisa dihora tse tharo nakong ya kotara ena ho bua ka matsatsi ana. Seo le se etsang jwalo ka sehlopha se tla laolwa ke ditumelo le botjhaba ho fapana ho latela baithuti bao o nang le bona ka sehlopheng sa hao le leano la sekolo seo o rutang ho sona. Matsatsi a mabedi a phomolo ya setjhaba a tshwanela ho hlomphuwa Ke MaAfrika Borwa kaofela.

21 Phupu: (haeba kgwedi e ntjha e se e thwasitse) ke qalo ya ho keteka moketjana wa Ramadan – ke letsatsi la tumelo ya maIslam. Ramadan ke nako ya ho itima dijo, ka dithapelo tse ikgethang le ho bala Qur'an. Mohla: _____

19 Phato: (haeba kgwedi e ntjha e se e thwasitse): Eid-ul-Fitr ke moketjana wa Islamic. Ona ke moketjana o monate empa wa bohlokwa o tshwarwang mafelong a kgwedi nakong eo ho ketekwang Ramadan. Ke letsatsi la thoriso, la ho hlokomela ba futsanehileng le ho etela metswalle le malapa. Mohla: _____

Phupu kapa Phato: Raksha Bandhan ke moketjana wa SeHindu. MaHindu a kateka dikamano tse dipakeng tsa bahlankana le barwetsana. Morwetsa o tlama rakhi (lebanta) letsohong ho bontsha lerato le dithapelo ho mohlankana, le ho mo lakaletsa bophelo bo bolelele le ho mo tshepisa ho mo tshireletsa.
Mohla: _____

Phato kapa Lwetse: Krishna Janmashthami ke moketjana wa sedumedi wa SeHindu. Letsatsi la tswalo la Krishna Janmashthami le ketekwa ka ho itima dijo. Krishna ke pulamadiboho ya MaHindu. Ka letsatsi lena bana ba atisa ho bapala ditshwantshiso tse bontshang bophelo ba Krishna. Mohla: _____

Lwetse: Pitr Paksha ke moketjana o mong wa SeHindu.MaHindu a bontsha tlhompho ya ona ho badimo ba bona ("pitrs"), ka ho fana ka dijo. Mohla: _____

SES LS Gr3 B2_inside.indd 32 2019/10/20 21:29:17

Letsatsi: .....

Phupjane kapa Phato: Tisha B'av ke letsatsi la bodumedi la Majuda. Majuda a itima dijo ho bontsha kutlwelobohloko ya bona bakeng sa ho senngwa ha Tempele ya pele le ya bobedi mane Jerusalema, le ho hopola masisapelo a kileng a hlahela Majuda ka letsatsi leo. Letsatsi leo le bitswa "letsatsi la mahlonoko hisitoring ya Majuda".

Mohla: _____

Lwetse: Rosh Hashanah ke Nnwebejara ya Majuda.Batho ba letsa lenaka la ramo (le bitswang shofa) ho keteka letsatsi lena. Ba ja dijo tse kang diapole tse inetsweng ka hara mahe a dinotshi ho bontsha hore ba na le tshepo ya hore ba tla ba le bophelo bo monate selemong se setjha.

Mohla: _____

Lwetse kapa Mphalane: Yom Kippur e tlile matsatsi a leshome ka morao ho Rosh Hashanah. Ke letsatsi la bohlokwa haholo tumelong ya Majuda. Mohla: _____

9 Phato: Letsatsi la Matjhaba la basadi. Ka la 9 Phato 1956, 20,00 ya basadi e ile ya etsa mokoloko wa boipilaetso mane meahong ya Union Building Pretoria kgahlanong le hore MaAfrika a tsamaye a tshwere "dibukana tsa boitsebiso" Seabo sa basadi ba MaAfrika se ketekwa ka letsatsi lena.

1-7 Lwetse: Beke ya ya Matjhaba ya ho jala difate.

8 Lwetse: Letsatsi la Matjhaba la ho Bala.Letsatsi lena le bontsha bohlokwa ba ho ithuta ho bala.

24 Lwetse: Letsatsi la Letlotlo la Setjhaba. MaAfrika Borwa ohle a tshwanela keteka botjhaba ba bona le ba batho ba bang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 33 2019/10/20 21:29:21

Dimela – tseo re di fumanang ho tsona

Ha re baleng

Lefatshe le tletse dintho tse phelang. Ho na le diphoofolo, batho, dinku le dikgomo, le dimela, tse kang poone le difate tsa meduwane, le dikgwayana, tse kang kgwayana e kotsi.

Dimela hangata di na le makala, mahlaku, kutu le metso. Di jara dipalesa, ditholwana le peo. Bongata di na le mahlaku a matala ka mmala.

Ha re bueng Dijo tsa rona di hlaha kae?

Sheba ditshwantsho mme le buisane ka tsona le motswalle wa hao.
Leqepheng le latelang ho na le lenane la dijo.
Tse pedi tsa tsona ha di tswe dinthong tse ditshwantshong.
Ke dife tse pedi?

O se o ithutile hore dijo di hlaha kae. Sheba seo o se hopolang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 34 2019/10/20 21:29:29

Letsatsi: .....

Ha re baleng

Dimela di re fa mefuta e mengata ya dijo. Meroho kaofela, ditholwana le matokomane di hlaha dimeleng. Di re thusa ho dula re bolokehile hobane di na le divitamine, diminerale, diporotheini, dikhabohaetereite, mafura le tswekere. Tjhokolete le yona e hlaha ho matokomane.

Ha re ngoleng

Ngola lengolo o ngolle motho ya o phehelang dijo kamehla. Sebedisa foreimi ena. Sebedisa mantswe a hlahang lenaneng lena lengolong la hao:

phofo motoho mokopu tapole sehwete botoro ya matokomane borotho
kuku selae diperekisi diapole mahapu

Dumela _____

Ke leboha ha _____

Ke rata ho ja _____

Ha ke rate _____

hobane _____.

Ke kopa o mphehele _____.

Dijo tse hlahang dimeleng di ntle hobane _____.

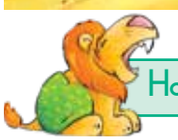

Ha re bueng

Tadima ditshwantsho tsena ebe o bua le motswalle wa hao ka dibopeho tseo dimela di ka bang tsona.

1

2

3

4

SES LS Gr3 B2_inside.indd 35 2019/10/20 21:29:34

50

Dimela – ho tloha ho lehlaka la tswekere ho ya ho tswekere

Ha re baleng

Tswekere ke e nngwe ya dijo tseo re di hlokang hore re dule re bolokehile. Ho na le mefuta e fapaneng ya tswekere. Re fumana tswekere ditholwaneng.Setshwantsho se ka morao tlaase se bontsha masimo a maholo a mmoba KwaZulu-Natal.

Ha re baleng

Lehlaka la tswekere le molemo haholo.

Lehlaka la tswekere ke semela se setelele se batlileng se tshwana le leqala. Se hola tlelaemeteng ya teropiki. Mona Afrika Borwa porofense ya KwaZulu-Natal e bohlokwa ho jala semela sena.

Sheba setshwantsho sa lehlaka la tswekere.

Ha re etse

1. Tadima diletswa tsa mmino tseo titjhere a tla le bontsha.
2. Mamela mefuta e mengata ya mmino eo titjhere a tla e bapala. Buisanang ka tse latelang:
   - Morethetho wa dipina
   - Na di potlakile kapa di ya buutle?
   - Bophahamo ba mmino
   - Mmino o etsa o ikutlwe jwang?
   - Ke diletswa dife tseo o kgonang ho di qolla dipineng?

Ha re itsitsinye

Qetella tsela e nang le dithibelo eo titjhere a e ahileng. Titjhere o tla o bontsha hore o mathe lebelo la maoto a mararo jwang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 36 2019/10/20 21:29:41

Letsatsi: .....

Ela hloko dikarolo tse latelang tsa semela:

Kutu e telele, e tshehla; mahlaku a malelele a masesane; dithutswana tse kenelang kutung dikotopana tsa metso ka hara mobu

Lehlaka la tswekere le hola dikgwedi tse 14 ho ya ho 24 pele e ka lokela ho kotulwa. Kutu e na le tswekere – ke tswekere e kgomarelang e thokwa – e sa tshwaneng le tswekere eo re e sebedisang mahae ho hang!

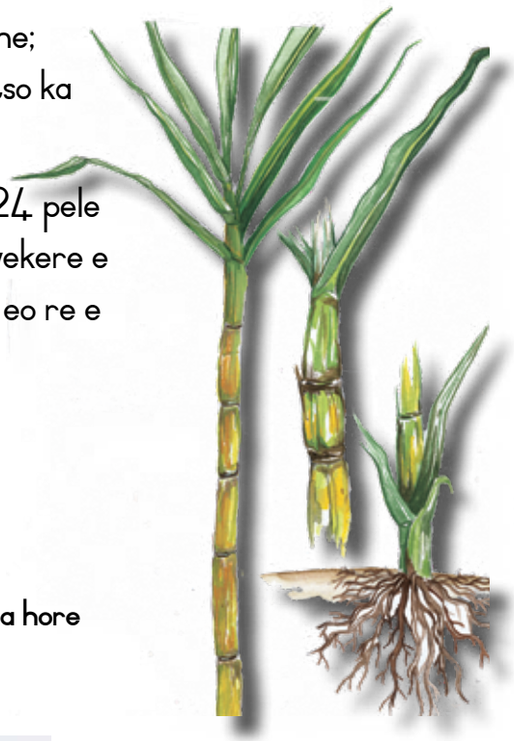

Ha re ngoleng

Nomora ditshwantsho ka tatellano e nepahetseng ho bontsha hore tswekere e etswa jwang.

Ditereketere di lema lefatshe.

Tshilong lehlaka la tswekere le a tlhotlhwa ebe reberebe.

Tswekere e a hlatsuwa e hlwekiswe e emele rona hore re e reke.

Ditholwana tsa lehlaka la ts wekere di a jalwa.

Lehlaka la tswekere le nosetswa ka metsi.

Ditholwana tsa lehlaka la tswekere di a jalwa.

E iswa tshilong.

E iswa tshilong.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 37 2019/10/20 21:29:52

51 Lefatshe – seo le re nehang sona

Ha re baleng

Kotareng e fetileng o ithutile ka lefatshe. Ke polanete eo re phelang ho yona.

Lefatshe le re neha tsohle hore re phele.

Lefatshe le na le leiyara e tshesane ya moya.

Le oksijini eo re phelang ka yona.

Leiyara e tshesane ya lefatshe moo re phelang e bitswa "crust", e na le mobu o ka hodimo oo re o sebedisang ho jala dimela.

Leiyara ya pele ya lefatshe hape e na le mafika a thata jwaloka dithaba. Re fumana minerale tse kang gauta, taemane le peterole hammoho le mashala hona mona.

Re fumana hape le mawatle hona leiyareng e tshesane ena ya lefika. Mawatleng re fumana dijo tse kang tlhapi. Lewatle le lona le bohlokwa hobane dikepe tse ngata di rwala diphahlo le batho ho lona.

Ha re etseng

Sebedisa tsebiso e ka hodimo ho etsa setshwantsho sa lefatshe.

Sebedisa disebediswa tse ngata tseo o ka kgonang ho di sebedisa – pensele, dikerayone, dipastele, enke le pente. Nahana hape ka ho kenya disebediswa tse kang sekotwana sa pampiri, dikonopo, dikgaketla, mahlaku a omositsweng le dipalesa.Sebedisa hape disebediswa tseo o so kang o di sebedisa pele, kapa sebedisa disebediswa ka tsela e ntjha ho wena.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 38 2019/10/20 21:30:03

Letsatsi: .....

Ha re bueng

O ithutile hore dijo di hlaha kae. Wena le motswalle wa hao tshwayang (✓) hore ke sejo sefe ho tsena se tswang mobung:

diapole	
nama ya kolobe	
tjhese	
dilamunu	
mahe	
mokopu	
mafi	
moroho	
nama	
diperekisi	
dierekisi	

Ha re itsitsinye

- Butswela makweba a ka emereng ya metsi.
- Kenya hlooho ya hao metsing metsotswana e 3 o kgamme moya, nko le mahlo di dule di butswe.

Etsa eka o a sesa

- Kakalla mme o rahe maoto
- Paqama mme o rahe maoto
- Ema mme o tsamaise matsoho eka o sesa ka ho isa matsoho morao
- Jwale tsamaisa matsoho a hao eka o sesa ka sefuba.

Taaka mola ho tloha lentsweng le leng le le leng ho leba setshwantshong. Lenane lena le o bolella eng?

Ha re ngoleng

Ngola serapa o ngolle lefatshe o le lebohe ka seo le re nehang sona. Kenya polelo e le nngwe moo o tshepisang ho le hlokomela.

Dumela Lefatshe

Ke o lebohela ho _____

_____

_____

_____

Ke tshepisa hore ke tla o hlokomeka ka _____

SES LS Gr3 B2_inside.indd 39 2019/10/20 21:30:11

Lefatshe – ho tloha ho letsopa ho ya ho setena

Ha re baleng

Lefatshe le na le mefuta e mengata ya mobu. Letsopa ke e nngwe ya yona. Ke dilemo tse diketekete batho ba sebedisa letsopa ho etsa ditene hore ba hahe.

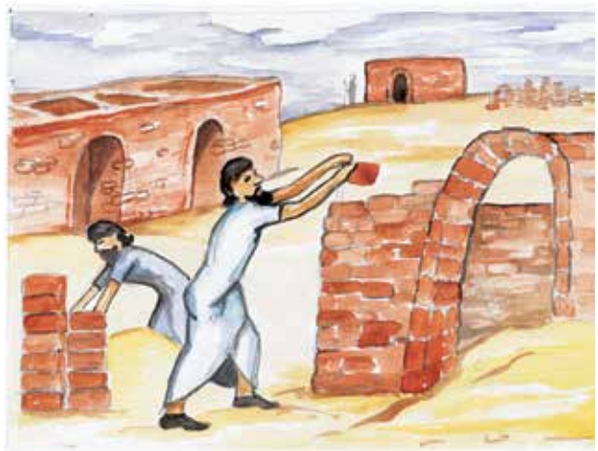

Ha re etseng

Taaka dintho tse pedi tseo re ka di hahang ka ditene mme o fane ka setshwantsho sa e nngwe le e nngwe.

Ha re ngoleng Araba dipotso tsena.

Ke hobaneng ha ditene di sa tshwane ka mmala?

_____

_____

Na ditene kaofela di entswe ka mobu wa letsopa?

_____

_____

SES LS Gr3 B2_inside.indd 40 2019/10/20 21:30:14

Letsatsi: .....

Ha re ngoleng

Nomora ditshwantsho tsena ka mokgwa o nepahetseng ho bontsha tsela ya ho etsa ditena.

Letsopa le a rashwa.

Motjhini o kgaola dikotwana tsa letsopa.

Letsopa le silwa hantle le kopangwe le metsi.

Ho sebediswa motjhini ho seha moleka ho etsa diboloko.

Diboloko tsa letsopa di a omiswa. Dikotwana tsa letsopa le ommeng di beswa ho sebopi sa ditena.

Ha ditene di tloswa ho sebopi sa ditene, di a kgethwa.

Ditene di behwa hodima e nngwe ya diqubu mme di loketse ho rekiswa.

Nomora dipolelo ka mokgwa o nepahetseng ho bontsha tsela ya ho etsa ditene.

	Ha ditene di tloswa ho sebopi sa ditene, di a kgethwa.
	Letsopa le silwa hantle le kopangwe le metsi.
	Ho sebediswa motjhini ho seha moleka ho etsa diboloko.
	Letsopa le epollwa ka motjhini o boima.
	Ditene di pakuwe ka diqubu mme di loketse ho rekiswa.
	Dikotwana tsa letsopa le ommeng di beswa ho sebopi sa ditene.
	Letsopa le kopantsweng le sehwa ka motjhini ho etsa moleka.
	Diboloko tsa letsopa di a omiswa.

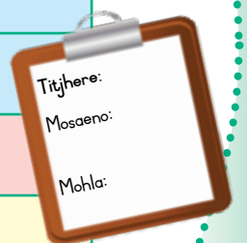

SES LS Gr3 B2_inside.indd 41 2019/10/20 21:30:19

Dikoduwa le seo re ka se etsang: Dikgohola

Ha re baleng

Dikoduwa

Koduwa ke maemo a etsahalang ka tshohanyetso mme a na le ditlamorao tse seng monate ho batho le ho tlhaho. Koduwa e ka baka mafu a mangata le tshenyo e kgolo.

Dikoduwa tse ngata di bakwa ke dintho tsa tlhaho tse kang moya le pula.

Mohlala ke dikgohola tse bang teng ka mora dipula tse matla. Batho ba ka baka dikoduwa, mohlala, ho siya kerese e tuka bosiu kaofela ho ka baka mollo.

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho tsena mme o bue le motswalle wa hao ka tsona.

Bua ka seo o se bonang setshwantshong se seng le se seng. Bolela hore setshwantsho se seng le se seng se bontsha mofuta ofe wa koduwa.

Ngola mehopolo ya hao.

Titjhere ya hao o tla etsa lenane la e mong le e mong botong.

Kenya dikarabo tsa barutwana ba bang ba sehlopha sa hao lenaneng la hao.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 42 2019/10/20 21:30:23

Letsatsi: .....

Ha re baleng

Bala ditaba tse latelang koranteng ka kodua ya dikgohola. Titjhere ya hao o tla o thusa ka mantswe a thata. Pele o bale ka bowena. Jwale dula le motswalle wa hao, o balle serapa hodimo. Nehelanang sebaka. Bala serapa, ebe motswalle wa hao le yena o bala serapa.

Sekgohola sa lehadima se baka koduwa.

Schmidtsburg Moqebelo 14 Pherekgong 2011

Batho ba leshome le metso e mmedi ba hlokahetse ha ba mashome a mane le metso e mehlano ba pholositswe difateng le marulelong a matlo toropong ena ya Kapa Leboya.

Koduwa e etsahetse ka mora dipula tse matla ka labohlano. Pula e nele ho feta ka moo batho ba neng ba lebeletse.

E ne e le pula ya sefefo se tshosang ka toropong sa mora selemo sa 1985.

Batho ba babedi ba hlokahetse ha ba leka ho feta borokgo bo ka toropong ka dikoloi yaba dikoloi tsa bona di hoholwa ke metsi.

Basebetsi ba tshohanyetso ba sepolesa, ditimamollo le masole ba pholositse batho. Mapolesa a sa etsa bonnete ba hore batho bohle ba fumanwe.

Batho ba bangata toropong ba lahlehetswe ke tsohle matlong a bona. Matlo a tulong tse tlase

haufi le noka ke ona a senyehileng haholo. Ba bang ba mahlatsipa ha ba ka ba mamela keletso ya mapolesa.

Batho ba bangata ha ba na dijo le diaparo. Jwale ba dula diholong tsa dikereke kapa le metswalle le ba maloko. Ho tla nka dikgwedi tse tsheletseng ho lokisa dintho tsohle. Ramotse o kopile batho bohle hore ba be mmoho ba thusane.

Ha re ngoleng Bala ditaba tsa koranta hape. Jwale araba dipotso tsena.

Koduwa ya dikgohola e etsahetse profenseng efe?
Pula e qadile neng?
Na e ye e ne haholo toropong?
Hobaneng batho ba bangata ba se na dijo?

SES LS Gr3 B2_inside.indd 43 2019/10/20 21:30:25

Mollo

Ha re baleng

Mollo o etsahala ha dintho tse tharo di kopana.

Dintho tsena tse tharo ke:

- sesebediswa se bitswang dibeso se ka tjhesa patsi e ommeng
- mollo kapa kgabo e hlahang ho sehotetsi kapa metjhisi
- kgase moyeng e bitswang oksijini

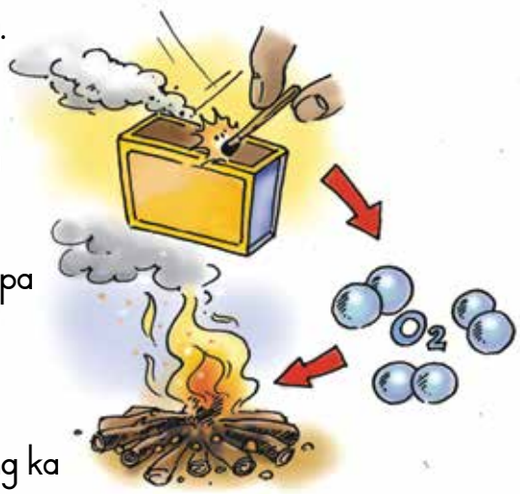

Ntho tsena tse tharo di tshwanetse ho ba teng ka nako e le nngwe. Na o ne o tseba hore mollo o ke ke wa dula o tuka moo ho se nang oksijini?

Ha re ngoleng

Titjhere ya hao e tla hotetsa kerese mme e behe kgalase e se nang letho hodima yona. Sheba hore ho etsahala eng.

Hobaneng hona ho etsahetse? Ngola polelo e le nngwe bukeng ya hao ya mosebetsi wa ka tlelaseng.

Ha re bueng

Sebetsa dikarabo tsa dipotso tsena le motswalle wa hao:

Hobaneng kgabo ya kerese e timme?
O tla tshwanela ho tseba karabo ya potso ena haeba o lokela ho besa mollo. Hobaneng?

Titjhere ya hao e tla mamela dikarabo kaofela, a nke qeto ya hore ke dife tse molemo.

Ha re bueng

Jwalo ka sehlopha, buisanang ka disebediswa tse ka tjhang. Jwale buisanang ka hore ke dintho dife tse ka fumanehang malapeng. Puisanong ya lona, ke molaetsa ofe oo o ka yang le wona hae wa hore o ka bolokeha jwang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 44 2019/10/20 21:30:29

Letsatsi: .....

Ha re ngoleng

Ngola dikarabo tsa hao dikgeong tse siilweng tafoleng:

Hobaneng mollo o le bohlokwa ho rona	
Seo mollo o re fang sona	Re ka se sebedisa jwang:
Motjheso	Karabo ya hao:
Kganya	Karabo ya hao:

Ha re baleng

Neha titjhere ya hao buka hore a shebe dikarabo.

Dikotsi tsa mollo di ka baka tshenyo e kgolo le mafu a mangata. Mello ya naheng e molemo ka nako tse ding, hoba e thusa dimela tse ntjha ho hola. Empa mello e mebe e iketsetswang e ka fedisa dimela le diphoofolo, e baka le kgoholeho ya mobu hammoho le tshilafatso ya moya.

Ho a swabisa hore bohlaswa ba batho bo baka 9 ho tswa ho 10 (ho feta 90%) ya mello.

Bohle re tlameha ho ithuta ho phema dikotsi tsa mello ya naheng e sa batleheng le ho tseba hore na re etsang ha e se e tsohile.

Ke kotsi efe e ka hlahelang moshanyana ya letsohong le letona? O entse eng ka ho fosahala?

Ha re etseng

- Seha ditshwantsho tsa batho dimakazining
- Bopa setshwantsho se kopakopaneng moo ditho tsa mmele tsa batho di fapantshehang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 45 2019/10/20 21:30:30

Lehadima

Ha re baleng

Ka nako e nngwe ha o feta pela ntho e entsweng ka metale jwale ka foreimi ya monyako ebe o a e ama, o utlwa modumo o bohale ebile eka o a hohela. Lebaka ke hobane ho na le motlakase mmeleng wa hao mme o feta ka thuso ya ha o thetsa ntho ya metale.

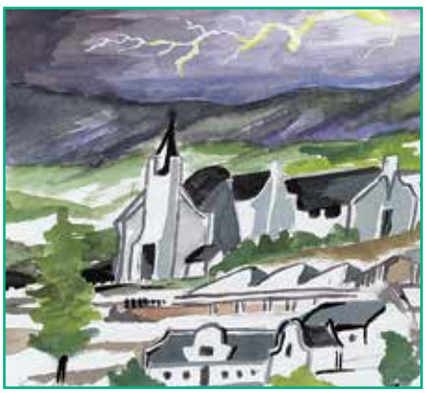

Mahlasedi ao re a bonang ha ho le mahadima a a tshwana. Motlakase o bokellana hodimo marung, e be o "fetisetswa" lerung le leng (setshwantsho se hodimo) kapa lefatsheng (setshwantsho se ho le letshehadi).

Modumo o moholo o utlwahalang ka mora ho benya ha lehadima ho tshwana le modumo oo o o utlwang ha o tshwara metale, empa o moholo. Selemo se seng le se seng, batho ba fetang 30 ba bolawa ke lehadima Afrika Borwa.

Ena ke melao e meraro eo o ka e sebedisang ha ho na le mahadima.

Ha o tshwarehile puleng e nang ka mahadima, hopola:

- O se ke wa ema ka tlasa sefate kapa fense ya metale.
- O se ke wa ipata mokoting fatshe.
- Haeba o le ka nokeng, ka letamong kapa o sesa ka letangwaneng, etswa kapele ka moo o ka kgonang kateng!

SES LS Gr3 B2_inside.indd 46 2019/10/20 21:30:32

Letsatsi: .....

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao ka setshwantsho. Bolela hobaneng tulo tsena di le kotsi ha ho na pula ya mahadima.

Ha re etseng

Sheba hape melao e meraro ya polokeho ha ho na le mahadima. Kgetha e le nngwe ya tsona.

Etsa phousetara o eletsa batho ka polokeho ka nako ya mahadima. Phousetara ya hao e tshwanela:

- Ho ba le mantswe
- Ho ba le bonyane dipolelo tse pedi tse fapaneng
- Ho utlwisiseha ka pele

Ha re tsamaeng

- Etsisa ka mmele wa hao ka moo lehadima le etsang ka teng setshwantshong se leqepheng la 46. Ema metsotswana e 10 o sa tsitsinyehe.
- Fetohela ho moemo o mong wa lehadima mme o eme metsotswana e 20. Ema o shebane le motswalle wa hao, ya tla fetohelang butle ho moemo wa lehadima. Etsisa diketso tsena kaofela eka o seipone.
- Ema ka bowena.
- Jwale tsamaisang mmele ya lona kapele eka le dipekere tsa lehadima.

Etsisa diketsahalo tsena makgetlo a managata.

Ha re bueng

Jwale natefelwa ke papadi ya thenese o sebedisa petso ya pele le ya morao.

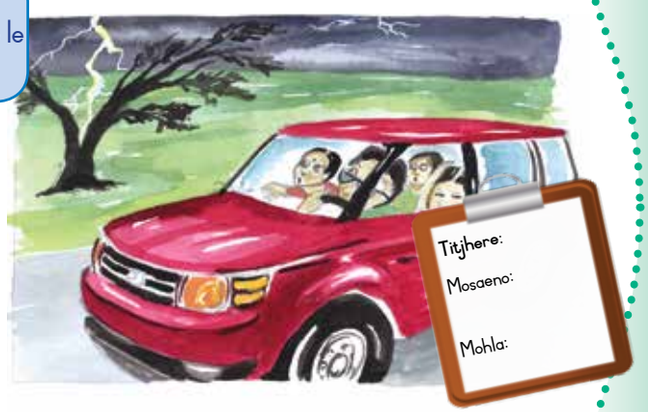

Na o ka bolokeha ka koloing ka nako ya lehadima?

Bua le motswalle wa hao ka sena.

Na lehadima le ka otla habedi tulong e le nngwe?

Buisanang ka dipotso tsena ka phaposing ya hao.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 47 2019/10/20 21:30:36

Difefo le meya e matla

Ha re baleng

Bala boitemohelo ba Maisy ka sefefo se seholo.

Ketsalo e mpe haholo ho nna

Maru a ne a nyolosa letsheare lohle. Ntate o ne a mametse ditaba ho sealemoya tse neng di eletsa batho ka sefefo le pula e ngata. Mapolesa a tlile ho bona hore re bolokehile ba re eletsa hore re etseng ha pula e na ka matla.

Ntate o rema lekala le leholo la sefate le neng le leketletse hodima ntlo ya heso. Mme a paka diaparo tsa matsatsi a mabedi tsa rona bohle ka mokotlaneng. Nkgono a kenya dipilisi tsa hae tsa kgatello ya madi ka mokatlaneng oo a o tlammeng thekeng la hae. Ra tlatsa metsi ka mabotlolong ao re ka a jarang.

Ntate a rema lehlaku le leholo la sefate se pela ntlo. Ra kwala difensetere mme ntate a kgomaretsa theipi kgalaseng tsa difensetere a ba a kokotela mapolanka hodima tsona.

Ha ho ba lefifi pula ya na haholo. Moya wa foka haholoholo.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 48 2019/10/20 21:30:38

Letsatsi: .....

Ha metsi a qala ho feta pela monyako o ka pele, basebeletsi ba masepala ba re tlisetsa mekotlana ya santa le dipolasetiki tse ntsho hore re di sebedise jwaloka jase tsa pula.

Re ne re tshohile. Marulelo a otlana mme metsi a kena ka hohle. Motsotso o mong le o mong, ho hong ho ne ho thubeha marulelong.

Ho ne ho na le modumo o moholo le modumo o thibang tsebe. Yaba ntlo ha e sa na marulelo!

Ra ikwahela ka mekotlana e metsho dihlohong ra tswa ka ntlong. Re ne re itshireletsa ha di ntho di ntse di wa haufi le rona. Mahodimo a kgantshwa ke kganya ya mahadima

Ra mathela holong ya setjhaba. Batho ba bangata ba ne ba se ba bokane hona teng.

Ka tsatsi le latelang hoseng ho ne ho tshabeha ka ntle. Dikgoho tsa rona di ne di sa bonahale hohle, mme dikgomo di ne di balehile.

Sefefo e bile koduwa e mpe e entseng tshenyehelo le ho ba ditoropong tse haufi. Re bile lehlohonolo hore e be re a phela.

Ha re bueng **Tshwantshisa pale ena.**

Mantswe a latelang a hlalosa mefuta e fapaneng ya difefo:

Sefefohadi: moya o matla haholo o etsang tshenyehelo e ngata
Moya wa sedikadikwe: moya o potolohang o kgutsitse
Tornado: setsokotsane se matla sebakeng se senyane
Ke sefefo sefe seo o nahanang se otlile ba lelapa?
Ba lelapa ba entseng pele ho sefefo ho itshireletsa?

SES LS Gr3 B2_inside.indd 49 2019/10/20 21:30:40

Tshisinyeho ya lefatshe

Ha re baleng

Ha kgatello e ba ngata dipoleiting, di a lokoloha di ye nqa e nngwe. Dibaka tsena tsa bohoho (crust) ba lefatshe di bitswa kgaolo e nang le mathata.

Ho tsamaya hona ka tshohanyetso ho baka maqhubu a mathang ho pholletsa bohoho ba lefatshe. A thothometsa lefatshe le dintho tse ngata tse ho lona – sena ke tshisisnyeho ya lefatshe eo re e utlwang re be re e bone. Tshisinyeho ya lefatshe e ka baka dipolao tse ngata le ho ntsha dikotsi le ho baka tshenyehelo ya meaho.

Ha re baleng

Tsena ke tse ding tsa dintlha tse seng monate ka tshisinyeho ya lefatshe. Dulang ka dihlotshwana tsa bone. Nehanang sebaka ho balla hodimo.

- Batho ba ka bang 10 000 ba bolawa ke tshisinyeho ya lefatshe selemo se seng le se seng.
- Nomoro e kgolo ya ho di feta ya mafu a bakilweng ke tshisinyeho ya lefatshe e bile China ka dilemo tse ka bang 450 tse fetileng. Batho ba ka bang miliyone o le mong (1) ba hlokahetse.
- Ka di 12 Pherekgong 2010 batho ba ka bang 316 000 ba shwele Haiti.
- Mahlatsipa a mangata a shwa ha meaho e ba wela hodimo.
- Batho ba bang ba bolawa ke seretse le thello ya lefatshe, mello, dikgohola kapa maqhubu a lewatle a latelang ka mora tshisinyeho ya lefatshe.
- Tshisinyeho tse robedi tsa lefatshe ho tse 10 di etsahala lewatleng la Pacific.
- Tshisinyeho ya lefatshe ka tlasa lewatle ka nako e nngwe e baka maqhubu a maholo a lewatle kapa ditsunami.
- Ditsunami di nka leeto ho feta lewatle ka lebelo la dikilomethara tse 960 ka hora le hore di ka ba bophahamo ba dimetara tse 15.
- Ka di 26 Tshetwe 2004, batho ba 230 000 ba shwele mafatsheng a potapotileng lewatle la India, ka baka la tsumani e kgolo historing.

- Ka di 11 Hlakubele 2011 batho ba ka bang 16 000 ba shwele Japan, ha tsunami e latela tshisinyeho ya lefatshe batho ba ka bang 5 000 ba ile ba nyamela.
- Mafu a ka qojwa haeba batho ba etsa boitokisetso ba tshisinyeho ya lefatshe. Ba ka etsa meralo ya mehaho e sisinyehelang ka mahlakoreng nakong ya tshisinyeho ya lefatshe. Ntle le hore mehaho eo e helehe.
- Ka di 29 Mphalane 1969 tshisinyeho e matla ya lefatshe e sisintse Ceres, Tulbagh le Wolseley ho la Western Cape. Batho ba robong ba shwa.
- Tshisinyeho tse tjena tsa lefatshe di mmalwa Afrika Borwa.
- Durban, Pietermaritzburg le Cape Town ke ditoropo tse kgolo tsa Afrika Borwa tse ka bang le kotsi ya tshisinyeho ya lefatshe.
- Ka 1932 tshisinyeho e kholo ya lefatshe e otlile Cape St. Lucia ho la KwaZulu-Natal.
- Ho tloha ka Hlakola 2010 lebatowa la Augrabies ho la Northern Cape le bile le ditshisinyeho tse nyane tse bitswang sehlopha sa ditshisinyeho tsa lefatshe.
- Ho na le diteishene tse 26 Afrika Borwa tse re hlokomedisang ka kotsi ya tshisinyeho ya lefatshe.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 50 2019/10/20 21:30:41

Letsatsi: .....

Ha re etseng Sheba mmapa wa lefatshe. O bontshe tse latelang:

1. Lewatle leo ditshisinyeho di etsahalang ka bongata.
2. Lebatowa leo ho bileng le Tsunami e kgolo ka Tshitwe 2004.
3. Lefatshe leo Tsunami e otlileng ka 11 Hlakubele 2011.
4. Toropo e kgolo ho la Western Cape e ka bang le tshisinyeho ya lefatshe.
5. E nngwe ya ditoropo tsa KwaZulu-Natal e bileng le tshisinyeho ya lefatshe.
6. Sebaka sa Northern Cape se bileng sa ditshisinyeho tsa lefatshe.

Na o ka kgabisa mmapa kaofela ka dikerayone.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 51 2019/10/20 21:30:44

Diphoofolo tse re thusang

Ha re bueng

Shebang ditshwantsho tsena. Buisanang ka phaposing ka moo diphoofolo tsena di re thusang ka teng.

Ha re baleng

Kgalekgale, batho ba qadile ho sebedisa matlalo a diphoofolo e le diaparo ho itshireletsa moyeng le serameng.

Hamorao batho ba fumana hore ba ka sebedisa ulu e hlahang matlalong a dinku le dipodi ho etsa diaparo. Diaparo tsena di ne di le bobebe le ho futhumala ho feta matlalo.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 52 2019/10/20 21:30:48

Letsatsi:.....

Re suha matlalo a diphoofolo ho etsa dihlahiswa tse ngata tsa matlalo tse kang mekotlana ya matsoho, diphese le dieta. Re boetse re fumana nama ho tswa diphoofolong.

Empa batho ba bangata ha ba je nama ka lebaka la tumelo ya bona kapa hobane ba nahana hore ho ja nama ha ho a nepahala.

Dilemo tse dikete tse fetileng, diphoofolo kaofela di ne di le hlaha. Ka mora dilemo tse ngata diphoofolo tse kang dintja, dikatse, dinku, dipere le dikgomo di ile tsa thapa. Kajeno, re rua diphoofolo ka mabaka a fapaneng.

Dintho kaofela tse nang le letshwao lena di entswe ka ulu e hlakileng.

Ho tswa sebokong sa silika, eo re e sebedisang ho etsa diaparo tse bonojana, tse boreledi.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 53 2019/10/20 21:30:51

Diphoofolo tse re nehang dijo le diaparo: dinotshi

Ha re baleng

Dinotshi di etsa mahe le boka ba dinotshi mme di thusa boramapolasi ho etsa ditholwana. Dinotshi di dula sebakeng se bitswang sehlaha sa dinotshi e leng serobe sa tsona. Dinotshi tse ding di a tswa ho ya batla peo le lero le tswekere dipaleseng. Di tlisa tsena sehlaheng sa tsona. Peo e fepuwa dinotshi tse nyane, mme lero lena le tswekere lona le fetolwa mahe a dinotshi ho fepa dinotshi tse kgolo.

Dinotshi di boloka mahe a tsona le phoshwana ya pholene sebakeng se bolokehileng se bitswang kgekge ya dinotshi. Kgekge ena ya dinotshi e entswe ka boka bo entsweng ke dinothi ho tswa mmeleng ya tsona.

Boramapolasi ba ruileng dinotshi ba bokella mahe a dinotshi ao dinotshi di ke keng tsa a sebedisa e le dijo tsa tsona. Mahe a dinotshi ke sejo se molemo haholo, se bolokang mmele o phetse hantle, re ka a ja borothong le motohong.

Re boetse re sebedisa boka ba dinotshi ho etsa mefuta e fapaneng ya dihlahiswa, jwalo ka ena:

- dikerese
- dikerayone
- setlotsa molomo le dinyanyatsi
- pholetjhe ya fenetjhara
- setlotsa molomo le di nkgisa mmele ha monate
- pholetjhe ya dintho tse entsweng ka letlalo jwalo ka dieta
- sesepa

SES LS Gr3 B2_inside.indd 54 2019/10/20 21:30:55

Letsatsi: .....

Dinotshi di bohlokwa haholo ho rona, hobane di thusa hore dijo tse ngata di hole hantle, dijalo tse jwalwang ke boramapolasi ho etsa dithootse tse ding tse tlang ho jalwa hape ho etsa hore ho be le dijalo tse ding.Dinotshi tsena di etsa sena ka ho nka pholene ho tloha ho palesa ho ya paleseng e nngwe.

Bonyane karolwana ya bonngwe borarong ya dijo tseo re di jang ke e tswang dihlahisweng tse etswang ka mahe a dinotshi. Empa ho na le dinotshi tse seng kae nakong ya jwale ha ho bapiswa le nako e fetileng ka lebaka la mafu le tshebediso ya meriana e bolayang dikokonyana.

Ha re ngoleng

Na dintlha tsena ke nnete kapa tjhe? Etsa letshwao (✔) lena lebokoseng le nepahetseng.

	Nnete	Tjhe
Metsu ya dinotshi ha e bohloko.		
Dinotshi di lahla pholene ha di fofela dihlahleng tsa tsona.		
Borapolasi ba amoha dinotshi mamepe ao di nang le ona feela.		
Mamepe a dinotshi a se a tlwaetse ho dula haufi le batho.		
Mamepe a kotsi ha a sebediswa le dijo tse tjhesang.		
Boka ba dinotshi bo ka thusa ho phatsimisa dieta tsa letlalo.		
Boka ba dinotshi bo ke ke ba thibela metsi dieteng tsa letlalo.		
Mamepe a a baba.		
Dipalo tsa dinotshi di a hodimo.		
Dinotshi di sebedisa mamepe jwaloka dijo.		

SES LS Gr3 B2_inside.indd 55 2019/10/20 21:30:56

Diphoofolo tse re fang dijo le diaparo: dikgoho

Ha re baleng

Dikgoho di hlophiswa ka tlasa sehlopha sa diphoofolo se bitswang bommaditshibana.

Dikgoho ke dinonyana tse tlwaetseng batho.

Re fumana mahe, nama, le masiba dikgohong. Bommaditshibana ba kenyeletsa dikgoho, dikalakunu, maebana, le metjetjelekwane, le dinonyana tsa metsing tse kang matata le makgansi.

Afika Borwa, dikgoho tse ka bang dimilione tse 950 di qhotswa selemo se seng le se seng di re neha mahe le nama. Sena se ka ba ha 1000 ho feta bana ba Kereiti ya 3 Afrika Borwa.

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho tsena mme le buisane ka tsona le motswalle wa hao. Ke dife tse fanang ka mahe ao bongata ba rona re a jang?

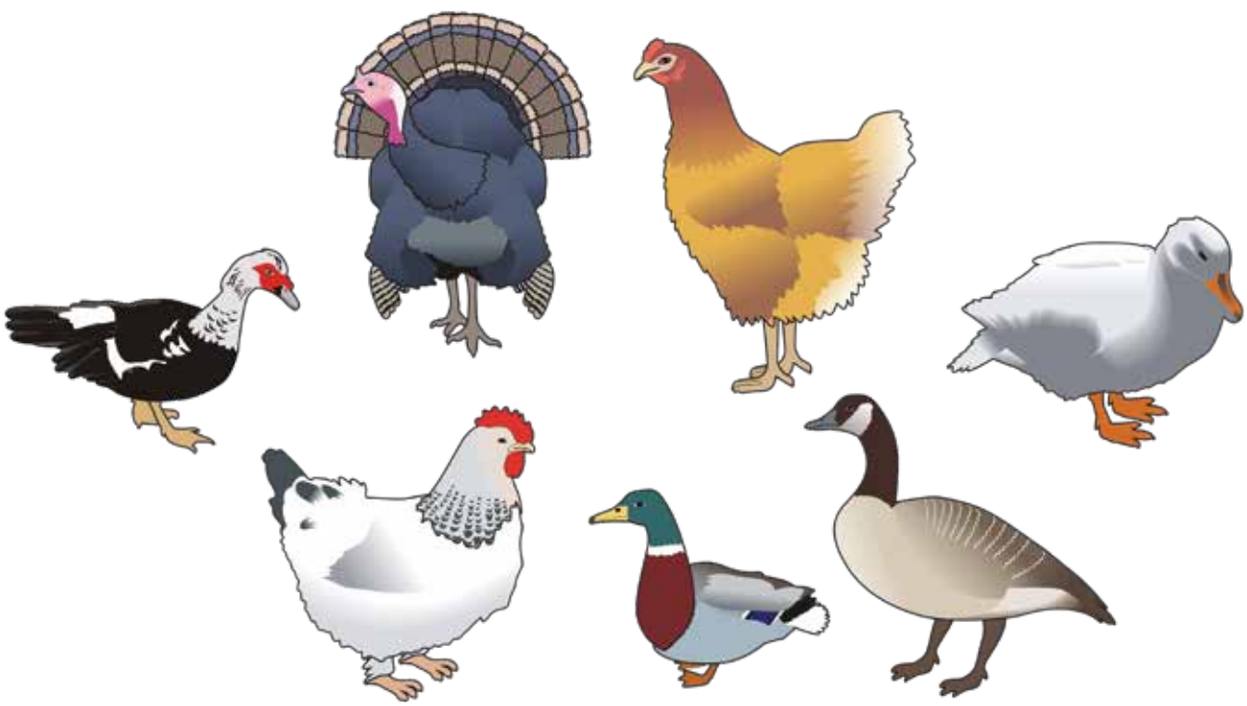

SES LS Gr3 B2_inside.indd 56 2019/10/20 21:30:58

Letsatsi:.....

Ha re ngoleng

Sheba ditshwantsho o etse sedikadikwe ho dijo tsohle tseo re di fumanag kgohong. Jwale sheba dijo tse setseng mme o bolele hore di tswa diphoofolong dife.

Ha re etseng

Kgetha nonyana ya mmaditshibana eo o ka e etsang ka pampiri ya mmetshe. Sheba mebala e fapaneng le sebopeho sa masiba a yona. Boela o sheba le mmele wa yona le dikarolo tse fapaneng tsa mmele wa yona. Etsa qeto ya hore o batla ho toboketsa eng.

Ha re tsamaeng

- Bontsha ka moo mokoko o phahamisang mapheo a wona kateng pele o lla.
- Otlolla mapheo le matsoho a hao ho bontsha mefuta e fapaneng ya bommaditshibana.
- Tsamaya jwalo ka mefuta e fapaneng ya dinonyana.
- Tsepama jwaloka nonyana hodima kalana.
- Ikaroleng dihlopha tse pedi. Sehlopha se seng ke se bontshang ho thaba kapa kgotsofalo mme se seng ke sa ditsuonyana. Sehlopha se bontshang ho thaba se matha ka mokgwa wa ho potoloha sedikadikwe se phahamisitse mapheo a tsona, se leka ho tshwara ditsuonyana. Ditsuonyana di mathela ho ya itshireletsa tlasa mapheo a mmatsona.Fapanetsanang makgetlo a ho bapala. Ditsuonyana di balehela ho mmatsona sethole hore di pholohe. Nehelanang sebaka.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 57 2019/10/20 21:31:05

Diphoofolo tse re fang dijo le diaparo: dikgomo

Lebese le tswa kae?

Na o a tseba hore lebese leo re le sebedisang malapeng ka mehla le fihla jwang ho rona? A re ithuteng ka tsona.

Sheba ditshwantsho tsena mme o bue le motswalle wa hao ka tsona.

Re fumana lebese jwang?

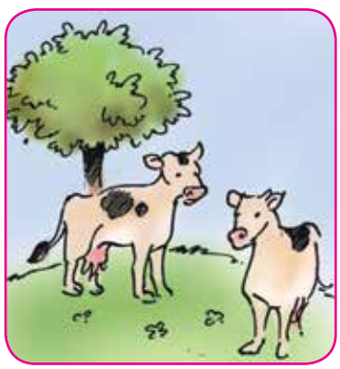

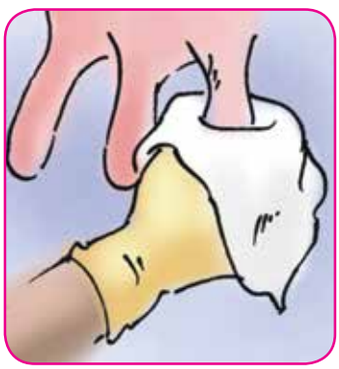
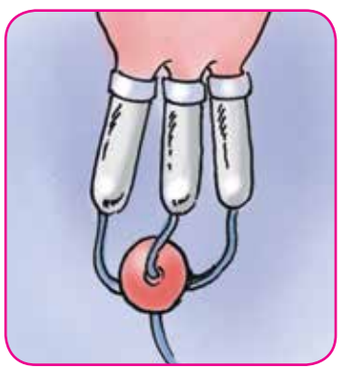

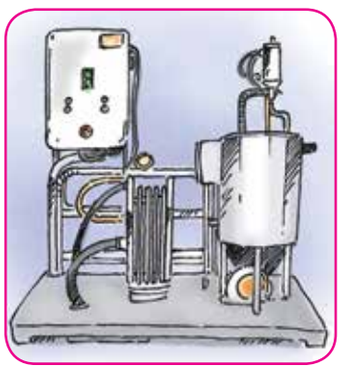

SES LS Gr3 B2_inside.indd 58 2019/10/20 21:31:11

Letsatsi: .....

Ha re bueng

Lebese ha se sona sejo seo re se fumanang dikgomong feela.
Bontsha ba sehlopha sa hao lenane.

Ha re etseng

Foreimeng e nngwe le e nngwe, taaka sehlahiswa se entsweng ka lebese. Ngola lebitso la sehlahiswa ka tlasa setshwantsho se seng le se seng.

Titjhere:

Mosaeno:

Mohla:

SES LS Gr3 B2_inside.indd 59 2019/10/20 21:31:13

62

Diphoofolo tse re fang dijo le diaparo: dinku

Ha re baleng

Ulu

Mafelong a mariha, dinku ha di hloke boya ba tsona bo botenya hore bo di futhumatse. Jwale ena ke yona nako e nepahetseng ya hore di kutwe.

Sena se bolela ho kuta boya ba dinku.

Re sebedisa boya ho etsa diaparo tsa mefuta e fapaneng tse re bolokang re futhumetse. Re ka loha dijeresi ka ho sebedisa ulu e entsweng ka boya ba dinku, mme re ka loha ulu ho etsa masela a bonolo a futhumalang. Ho na le mefuta e fapaneng ya dinku. Mona Afrika Borwa, tsa bohlokwa ke dinku tsa Merino, le Blinkhaar-ronderib.

Afrikaner, Dorper le Dormar. Ditshwantsho tse leqepheng di bontsha hore di shebahala jwang.

Merino ke oona mofuta o moholo ka ho fetisisa Afrika Borwa.

DiBlinkhaar-ronderib Afrikaner ke tse tswalwang mona Afrika Borwa. Di dula di le matla mme di phetse hantle le ha maemo a le boima.

Nku ya Dorper e fumanwa feela Afrika Borwa.

diDorma le tsona di tswalwa hona mona Afrika Borwa. Boya ba tsona bo a tura.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 60 2019/10/20 21:31:15

Tsela ya ho fumana ulu

1. Rapolasi le bathusi ba kuta dinku ka letsoho kapa ka motjhini.

2. Ulu e behwa hodima tafole ya ho kgetha ho e hlopha ho ya ka boleng le bolelele.

3. Ulu e kenngwa ka hara mekotla ya boya di rekiswe.

4. Jwale ulu e a hlatsuwa ho tlosa mafura ohle, lehlabathe le disebediswa tsa dimela.

5. Ditlelipara tsa ulu di a hlatsuwa pele di ohlwa.

6. Ka nako ya ho ohla, kgareng e a otlollwa e lohwe e etswe ulu.

7. Ulu e se e loketse ho lohwa.

8. Kamora moo, ulu e fetolwa mmala.

9. Ulu e sebediswa ho loha dijeresi.

10. Jeresi e rekiswa mabenkeleng.

Ha re bueng

Bua le motswalle wa hao. Bohlokwa ba dinku ke bofe ho batho?

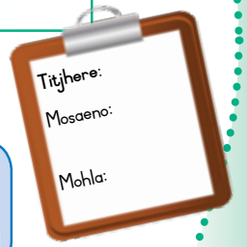

Ha re bapaleng

- Titjhere o tla o ruta ho bapala kerikete e nnyane(mini-cricket)

SES LS Gr3 B2_inside.indd 61 2019/10/20 21:31:19

Diphoofolo tse re sebeletsang: dintja

Ha re bapiseng

Dintja tse ngata ke diphoofolo tsa setswalle ebile hangata di dula le batho mahaeng. Empa di etsa hape mesebetsi e mengata ya bohlokwa. Etsa mola o bapise ntja e nngwe le e nngwe le monga yona.

Ntja ya maponesa kapa dintja tse nkgellang di thusa mapolesa ho fumana dithethefatsi kapa ho latela mohlala wa dinokwane.

Ntja e tataisang e thusa difofu ho fumana tsela ya moo ba yang.

Ntja ya molebeledi e re sireletsa ho dinokwane.

Dintja tsa dinku di disa dinku ho etsa bonnete hore mohlape o dula mmoho.

Dintja tse tsomang di thusa batsomi ho fumana dinonyana kapa diphoofolo tseo ba di thuntseng.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 62 2019/10/20 21:31:25

Ha re etseng Etsa setshwantsho sa seriti sa motswalle wa nnete wa motho: ntja.

O tla hloka:

- pampiri ya mebala e mmedi e fapaneng
- sekere
- pensele
- sekgomaretsi

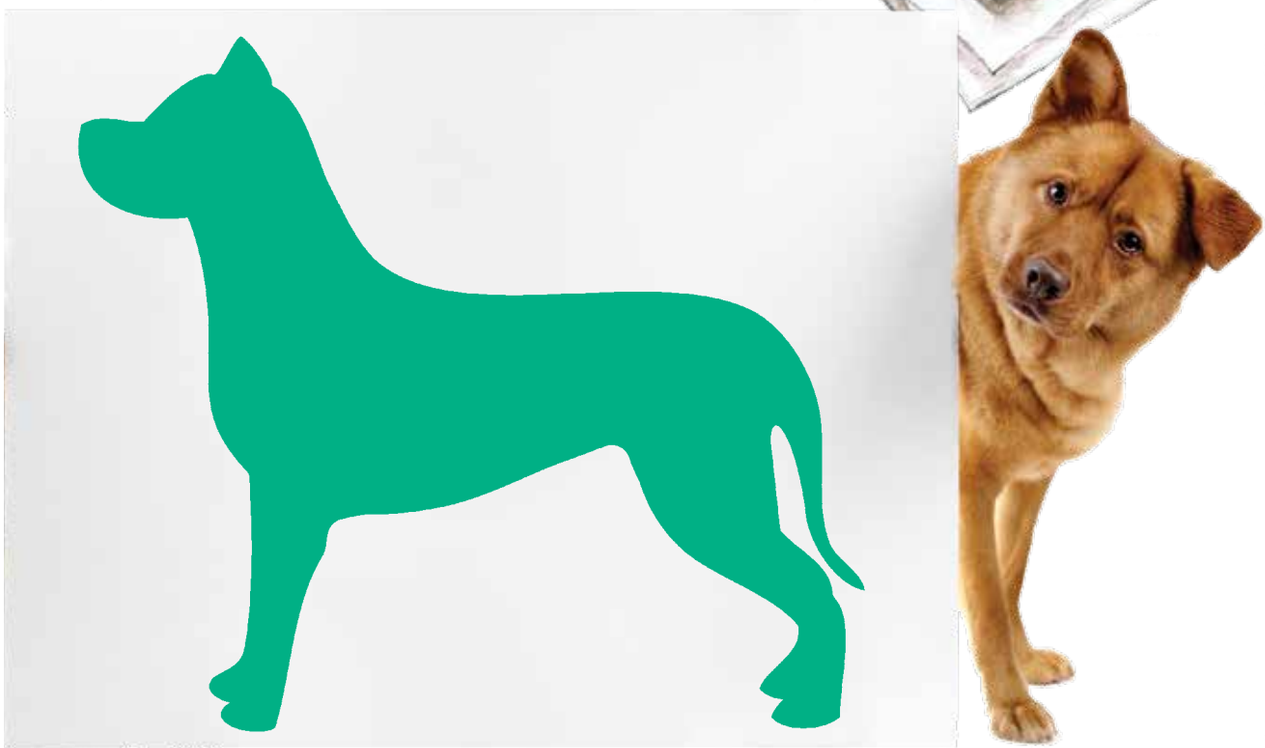

- Taaka setshwantsho sa ntja e kgolo ho e nngwe ya dipampiri tse kgolo. Etsa bonnete ba hore setshwantsho se tlala pampiri yohle.
- Jwale seha ntja ya hao ka makgethe le ka tlhokomelo.
- Kgomaretsa ntja ya hao eo o e sehileng pampiring e nngwe.
- Jwale etsa ntja ya hao mahlo, nko le molomo o nang le meno.
- Kgabisa setshwantsho sa hao ka tsela eo o e ratang. Hopola hore mebala e kang o motsho hodima mmala wa lamunu, o emeng kgahlanong le o mong, o sebetsa hantle bakeng sa ho etsa setshwantsho se moriti.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 63 2019/10/20 21:31:28

Diphoofolo tse re sebeletsang: ditonki

Ha re baleng

Ditonki di thusitse batho ka dilemo tse ka bang dikete tse 6. Di re jarile le merwalo ya rona e boima ka mokokotlo, di lema masimo ebile di pompa metsi.

Ntho tsena di sa etseha le kajeno. Ho na le ditonki tse ka bang dimillione tse 41 lefatsheng ka bophara. Sena se bolela hore ngwana e mong le e mong Afrika Borwa a ka ba le tonki tse tharo.

Ha re ngoleng

Sheba ditshwantsho mme o ngole polelo ka se seng le se seng sa ditshwantsho le hore tonki e ne e sebediswa jwang.

SES LS Gr3 B2_inside.indd 64 2019/10/20 21:31:30